

KALAALLIT NUNAANNI MEEQQANUT
INUUSUTTUNULLU ATUGARLIORTUNUT
PITSAANERUSUMIK SULINIUTEQARNISSAQ
PILLUGU KALAALLIT QALLUNAALLU
OQARTUSSAASOQARFIISA
ASSIGIINNGITSUNIK SULIALLIT
AKORNANNI SULEQATIGIINNEQ

INAARUTAASUMIK NALUNAARUSIAQ,
2020-P AASAANERANI

AGGUSTI 2020

ASSIT: Christian Klindt Sølbeck:

q. 2-3, 4, 6, 8, 9, 12, 15, 16, 22, 29, 31, 32, 33, 36, 44, 46, 49, 68.

Troels Trier: q. 1, 7, 53, 63.

TITARTAGAQ: valdefar.dk

ILUSILERSUISOQ: irisager.gl

Imarisai

Aallaqqaasiut	4
1. Sulinermut sinaakkutit	6
Aningaasalersuineq	8
2. Innersuussutit 16-it naatsumik oqaluttuaralugit	9
Siusissukkut suliniuteqarnerup pinaveersaartitsinerullu patajaallisarneqarneri.....	11
Kommunini meeqqanut inuusuttunullu tunngasuni sullissisarnerup pitsanngorsaavigineqarnera.....	12
Meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut neqeroorutit amerlanerusut	13
Meeqqat inuusuttullu kinguaassiutimikkut atornerlunneqarsimasut inatsisitigut illersugaanerisa annertusarneqarnissaat	14
3. Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu atugarliortut atugaat.....	15
Sumiginnaaneq.....	18
Kinguaassiutitigut atornerluinerit	23
Aningaasaatikilliorneq ineqarnermilu pissutsit.....	23
Meeqqat inuusuttullu angerlarsimaffiup avataanut inissinneqarsimasut.....	25
Imminut toqunneq.....	26
Kikkut kannguttaatsuliortarpat?.....	27
Sulisussarsiorneq attassinerlu	28
Ilinniartitaaneq siunissarlu	30
Eqikkaaneq.....	31
4. Meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut pitsaaneruseq suliniuteqarnissamat innersuussutit	33
Siusissukkut suliniuteqartarneq pinaveersaartitsisarnerlu	34
Kommunini sullissinermik pitsanngorsaaneq.....	39
Meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut neqeroorutit amerlanerusut	40
Meeqqat inuusuttullu kinguaassiutikkut atornerlunneqarsimasut inatsisitigut illersugaanerit pitsanngorsarneqassaaq	43
5. Malitseqartitsineq Atulersitsinerlu	46
Takussutissiinerit malitseqartinneqarnerat	47
Atulersitsinermut suliatigut periaatsitigullu ikorfartuineq	48
6. Innersuussutit itisilerlugit nassuiarneri.....	49

Aallaqqaasiut

Meeqqap peroriartornerani toqqissisimaneq, asanninneq patajaassuserlu pingaarnerpaajupput. Inuunermi ingerlalluarnissamut qajannaatsumik peroriartorneq tunngavinni pitsaanerpaajusoq ilisimavarput. Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu amerlanerpaartaat pitsaasumik toqqissisimasumillu atugaqarlutik peroriartorput. Kisitsisilli ajoraluartumik ersarilluinnartunik takussutissiipput. Kalaallit Nunaanni meeqqat pingajorarterutaasa missaasa meeraanerat sumiginnaanermik angajoqqaallu amigartumik akisussaaffimmik tiguisinnaassuseqarnerannik imaqarput. Meeqqallu 1995-imi kingornaluunniit inunngorsimasut tallimaasa missaat kinguaassiutimikkut atornerlunneqarsimapput.

Meeqqamik atornerluinerit tamarluinnarmik pisussaangillat.

Ukiuni makkunani ilorraap tungaanut ineriartortoqarnera takusinnaavarput: Ajornartorsiutit ammanerujussuarmik pissuseqarfigineqalersimapput. Amerliartuinnartut

misigisimasaminnik oqaluttuarlutik sassartalersimapput. Paqumiginnittarnerit qaangerneqartalerput. Inuiaqatigiinni mikisuni amerliartuinnartut aamma killiliisalerput, ilaatigut nalunaarutigineqartut amerlanerulernerisigut. Massakkut iliuuseqartoqartariaqarneranut piumassuseqarnek sianissuseqarnerlu pilersimapput. Piumassuseq taanna matumuuna tikilluaqqumavarput.

Meeqqanut artorsaateqarnerpaanut immikkut akisussaaffeqarpugut. Meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut, kinguaassiutitigut kannguttaatsuliornernut sumiginnaanermillu nalinginnaasumik pinaveersaartitsinermik suliniuteqarnerup patajaallsarnissaanut Naalakkersuisut ukiuni kingullerni naalakkersuinikkut anguniagassanik, periutsinik iliuusissatullu pilersaarutinik akuersisimapput.

Kalaallit danskillu ataatsimoorlutik suliniarnerat naalakkersuinikkut angorusutanik aallaaveqarnermik, ersarissaanermik inerisaaqqinnermillu aallaaveqarpoq. Kalaallit Nunaannimi meeqqat inuusuttullu atugarliortut suliniuteqarfiginerisa pitsanngorsaa-viginissaat sapinngilarput - iliuuseqarfigissavarput - ingerlattuassavarput.

Meeqqat inuusuttullu atugarliortut atugaat pitsanngorsarniarlugit suliassaq oqimaal-lunilu pisariuvoq. Pitsanngorsaatit annertuut ataavartullu angussagaanni inuiaqati-giinni ukiorpassuarni ataatsimut kivitsisoqartariaqarpoq. Meerartatta isumassorne-qarnerisa qulakkeernissaanut kikkut tamarmik peqataasariaqarput. Suliassarpas-suaqarporlu.

Pineqartut - tassalu meeqqat inuusuttullu atugarliortut - ersarissumik allannguute-qartitsiviginissaanut peqataasussanik innersuussuteqarlunilu aaqqiissutissarsior-nissaanut suleqatigiissitaq piumaffigisimavarput. Suliniutit tassaapput, Kalaallit Nunaanni piujuaannartitsisumik piffissami qaninnerusumi, akunnattumi ungasinne-rusumilu allannguuteqartitsisussat.

Kalaallit Nunaanni assigiinngitsunit tunniunneqartut tusarnaarneqarlutillu katersorne-qarput, tamarluinnarmillu nuannaarutigineqarput. Tamassi unneqqarillusilu toqqaan-nartumik tunniussaqaqpusi suleqatigiissitallu unammillernissaanut sapiissuseqarsi-mallusi. Sulinermi matumani ilanngussaqaqarsimasunut tamassinnut tamatsinniit qujas-suteqarfigiumavassi. Sulinerup ajornartortaa massakkut tikipparput - tassalu inner-suussutit piviusumik allannguininngortinnissaat. Allannguinerit, Kalaallit Nunaanni meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut inuunerminni immikkoortumik nutaamik aallartitsinissaanut aallarniutaasussat.

Ajornartorsiutit qaangerniarlugit iluaqutaasunik arlalinnik iliuuseqartoqarsimanagera qujanartumik takuarput - ineriartorneq piviusumik aallartinneqarsimasoq. Tamanna neriuuteqalersitsivoq upperaarpullu iluatsissinnaasoq. Ilutigitillugu uppernarsivarput suli ajornartorsiuterpassuaqarmat iliuuseqarfigineqartariaqartunik. Tamanna ataatsi-moorluta sulissutigissavarput. Kikkullu tamarmik akisussaafferujussuaqarput - Namminersorlutik Oqartussanit najukkani inuiaqatigiinnut - suliassaqarfimmi pingaa-rutilimmi pingaarnersiuinissamut kivitsinissamullu.

Meeraq Kalaallit Nunaannilu siunissaq pitsaanerusoq upperalugit siunissaqartitsisa.

*Martha Abelsen, Isumaginninnermut, Ilaqutariinnut Inatsisinillu
Atuutsitsinermut Naalakersuisoq*

Astrid Krag, Danskis social- og indenrigsministeri

1. Sulinermut sinaakkutit

Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu atugarliortut suliniuteqarfiginerisa patajaallisarnissaanut Naalakkersuisut Danmarkimi naalakkersuisunut 2019-imi ikioqqullutik saaffiginnipput.

Naalakkersuisut Siulittaasuat statsministerilu ulloq 12. juuli 2019 isumaqatigiipput, kalaallit-qallunaallu oqartussaasoqarfiisa assigiingitsunik suliallit akornanni suleqatigiissitaliorniartut, Kalaallit Nunaanni meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut suliniutigineqartut patajaallisaaffiginissaannut aaqqiissutissanik siunnersuusiortussamik.

Isumaginninnermut Inatsisinillu Atuutsitsinnermut Naalakkersuisup Martha Abelsenip aamma danskit social- og indenrigsministeriat Astrid Kragh suliasat allassimaffiat ulloq 10. oktobari 2019 atsiortaat. Ilutigitillugu kalaallit-qallunaallu oqartussaasoqarfiisa ataatsimut suleqatigiissitaat Isumaginninnermut Inatsisinillu Atuutsitsinnermut Naalakkersuisoqarfimmit (massakkut Isumaginninnermut, Ilaqutariinnut Inatsisinillu Atuutsitsinnermut Naalakkersuisoqarfik), danskit social- og indenrigsministeriaqarfimmit, Justitsministeriaqarfimmit Kalaallit Nunaannilu kommuninit peqataaffigineqartoq pilersinneqarpoq. Naalakkersuisut Siulittaasuata Naalakkersuisoqarfia, Statsministeriaqarfik, Aningaasaqarnermut Naalakkersuisoqarfik aammalu Finansministeriaqarfik nakkutilliisutut peqataasimapput.

(linki: <https://naalakkersuisut.gl/-/media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Familie/GL/2019/KAL%20kommisorium%20underskrevet.pdf>)

Sulineq 2019-imi oktobarimit 2020-mi aggustip tungaanut ingerlanneqarpoq.

Suleqatigiissitaq Kalaallit Nunaanni angalavoq, kommunini tallimaasuni pisortanik, sullissisunik kiisalu isumaginninnermik peqqissutsimillu suliaqartunik allanik ataatsimeeqateqarnernit misillittakkanik immersuinernillu katersuilluni. Ilaatigut ulloq unnuarlu paaqqinniffinnut, meeqqerivinnut, atuarfinnut, qimarnguinnut Majoriamullu aamma pulaartoqarpoq.

Tamatuma saniatigut suleqatigiissitaq ilinniarfinit peqqinnissaqarfimmiillu inunnit immikkut ilisimasalinnit, MIO-mit, Kalaallit Nunaata politiivinit aammalu Pinerluttunik Isumaginnittunit ilisimasanik piniarnikuuvoq. Kiisalu Kalaallit Nunaanni Danmarkimilu inuiaqatigiinni suliaqartartut assigiinngitsorpasuit oqaloqatigalugit ataatsimeeqatigineqarsimapput. Isummanik avitseqatigiinnissaq aammalu suliniarnermut innersuusutissanik siunnersuutissanillu akuersissuteqartoqarnissaa siunertaralugu suleqatigiissitap suliaqarnera soqutigisaqartunut attuumassuteqartunut ingerlaavartumik saqqummiunneqarnikuuvoq.

Aningaasalersuineq

Danskit naalackersuisui, Venstre, Dansk Folkeparti, Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti, Enhedslisten, Det Konservative Folkeparti, Alternativet kiisalu Liberal Alliance isumaginninnermik, peqqinnissaqarnermik sulisoqarnermillu suliasaqarfinni 2020-2023-mut sulissuteqarnissamut immikkoortinneqarsimasut piviusunngortinnissaannut novembarimi 2019-imi isumaqatigiipput sulinermit katillugit 80 mio. kr.-it pingaarnersiorlugit atugassiissutigineqassasut.

Aningaasaliissutissanut inatsimmut atatillugu ukiumi tulliuuttumi eqqartuussiveqarnermut tunngasuni suliniutissanut aningaasanik immikkut immikkoortitsisoqarnissaanut aningaasanik pissarsisoqarnissaa Danskit naalackersuisuisa siunertarivaat.

2. Innersuussutit 16-it naatsumik oqaluttuaralugit

Suleqatigiissitamit aaqqiissutissat anguniagallit 16-it innersuussutigineqarput, ataatsimoortikkaanni Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu atugarliortut atugaan-
nik pitsanngorsaaqataasinnaasut meeqqallu pisariaqartitaasa sallunneqartuarter-
nissaannik qulakkeerisussat.

BOKSI 2.1

Aaqqiissutissatut innersuussutit ataatsimut isigalugit:

- Siusissumik iliuseqarneq pinaveersaartitsinerlu pingaarnersiorlugit, atugarliornermik, sumiginnarneqarnermik innarlerneqarnermillu ersiutit sapinngisamik siusinnerpaamik paasineqarsinnaaqqullugit.
- Meeqqat inuusuttullu pillugit suliassaqarfimmi kommunini sullissinerup pitsanngorsarneqarnissaa, nalunaaruteqartoqarnerni oqartussat ullumik-kornit sukkanerujussuarmik qisuariarsinnaatilerlugit.
- Katsorsaannissamut neqeroorutit amerlinissaat, illoqarfinni nunaqartinnilu meeqqat inuusuttullu atugarliortut suli amerlanerusut ikiorneqarsinnaatilerlugit.
- Meeqqat inuusuttullu kinguaassitumikkut atornerlunneqarsimasut inatsisitigut illersugaanerisa annertusarneqarnissaat

Siusissukkut suliniuteqarnerup pinaveersaartitsinerullu patajaallisarneqarneri

Sumiginnaasarneq pinaveersaartissagaanni siusissukkut suliniuteqartarneq iliuusisani qitiuvoq. Iliuseqajaaraanni ajornartorsiutit pinngornissaat ineriartornissaalluunniit pinngitsoortikkuminarnerussapput. Pinaveersaartitsineq meeqqat inuusuttullu pitsaasumik atugaqarnerannik qulakkeerisinnaavoq neqeroorutinillu pisariaqartitsinermik annikillisisilluni. Pinaveersaartitsinikkut angajoqqaat nukissaqarnerisa piginnaasaqarnerisalu pitsanngorsarneqarnissaat aamma qulakkeerneqassaaq. Ilutigiti-lugu meeqqat inersimasunik piginnaasaqartunik, peroriar torneranni atugassaqartit-sinnaasunik siunnersuisinnaasunillu naapitsinnaalernerannik malitseqassaaq.

Inuiaqatigiinni inuit suliniartut najukkami inuiaqatigiinnik oqartussaasunillu ataatsi-moortitsilersinnaassusaat ator neqarnerujussuussaaq. Taakkuupput ilaqutariinnut atugarliortunut ikiuiniarsinnaasut oqartussaasut pisinnaasaannit allaanerusumik tati-ginninnermik toqqissisimanermillu takutitsinnaassuseqartut. Taamaammat ilippa-naataat tamakkerlugu atorluarneqartariaqarpoq oqartussaasut peqatigalugit mee-qat inuusuttullu atugarliortut atugarliornerannik sumiginarneqarnerannillu ersiutini-k siusinnerusukkut takunnissinnaalernissamut peqataassallutik.

BOKSI 2.2

Siusissukkut suliniuteqarnerup tullerriaarnermi qaffatsinneqarnissaa innersuusutigineqarpoq.

1. Ilaqutariinni atugarliortuni angajoqqaatut piginnaasat pitsanngorsarnissaan-nut ikiorneqassapput naleqqussaqqissaakkanik pikkorissartinnerisigut meeraaqarnerinermullu siunnersortinit annertuumik ikorfartuinikkut.
2. Sullissisut peqqissaasullu/ernisussiortullu akornanni suliassaqarfii assigiinngitsut suleqatigiinnerat pitsanngorsarneqassaaq, atugarliornermik sumiginnaanermillu ersiutit sionatigornit sukkanerusumik paasineqarlutillu iliuuseqarfigisinnaaqqullugit.
3. Ullukkut neqeroorutini sulisut atugarliornermut sumiginnaanermullu ersiutini-k sukkanerusumik paasinnissinnaalersinnissaannut pikkorissar-neqassapput piginnaasaallu ineriartortinneqarlutik.
4. Meeqqat pillugit suliassaqarfimmi isumaginninnikkut nammineq piumas-sutsimik suliaqartut atugaat pitsanngorsarneqassapput, isumaginninnikkut ajornartorsiutini-k sapinngisamik sukkanerpaamik aaqqiissuteqarnissamut inuiaqatigiinni inuit suliaqartut pitsaanerusumik periarfissinniarlugit.

Kommunini meeqqanut inuusuttunullu tunngasuni sullissisarnerup pitsannorsaavigineqarnera

Meeqqat ilaqutaasullu atugarliortut pisariaqartitaannik ikiorneqassappata kiisalu sumiginnaaneq atornerluinerlu piffissaagallartillugu unitsinneqassappata sullissisoq pikkorissoq aalajangiisuulluinnarpoq. Suliassalli oqimaappallaartarput allaat kommunin malinnaasinnaanatik. Tamassumunnga suliassat amerlassusaat, ilinniartitaanikkut kingulerunneq sulisunillu amigaateqarneq pissutaapput. Piginnaasakkut ilinniartitaanikkullu eqqortumik pigisaqaraluaraanniluunniit inuiaqatigiit agguataarnerisa ineriartornerannik pissuteqartumik innuttaasut atugarliortut isumaginissaannut assassaa-leqisoqassaaq. Suliat ikilisinneqartariaqarput sullissisut siunissamut piffissamullu ungasinnerusumut takunnissinnaanissamut nukissaqalersikkumallugit. Suliani qaleriiaarpassuarni takuneqarsinnaanngitsutut inissisimalersimanertik pissutigalugu meeqqat ikiorneqanngitsutut misigitinneqassanngillat.

BOKSI 2.3

Kommunini meeqqanut inuusuttunullu tunngasuni sullissinerup malunnaatilimmik pitsannorsaavigineqarnissaa innersuussutigineqarpoq

5. Kommunit suliassaqarfii assigiinngitsut suleqatigiinnerisigut taartinillu sulisoqarnikkut meeqqanut inuusuttunullu tunngasuni suliat attorneqanngitsut ikilisinneqassapput.
6. Kommunini tallimani sullissinermi periutsit ataatsimoortut atortinneqalisapput, kiisalu elektroniskimik sulianik allagaatinillu aqutsissummik atuut-sitsilernermik isumaginninnikkut suliaqartut ikorfartuinissaasa ingerlanneqarnerat ilutigalugu sulisut aqutsisullu piginnaasaat qaffassarneqassapput.
7. Isumaginninnermi meeqqanut inuusuttunullu tunngasuni sulisunut pikkorissaanerit pioreersut tamarmik misissorneqassapput internetsi atorlugu pikkorissarfissanut isaaffiliornikkut, pikkorissarfissat naleqqusarnerisigut pikkorissarnerillu amerlanerusut soraarummeerutigineqarsinnaanerisa qulakkeernerisigut.

Meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut neqeroorutit amerlanerusut

Meeqqat inuusuttullu atugarliortut pitsaasumik meeraanissaat qaamasumillu siunis-saqarnissaat pissusissamisoortariaqarpoq, ulluinnarni inuunerat allatuulli ittariaqar-luni. Taamatut killinnissaannut avatangiisiini qanittuaniittunit ikiorneqarnissaminnut neqeroorfigineqassapput. Ullumikkut suliniutinik arlalinnik ingerlatsilluartoqareerpoq, matumani meeqqat inuusuttullu ilaqutaallu ikiornissaat qitiutinneqarluni. Tamanna ilaqutariinnut sullissivinnit aammalu meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartoqa-tigiinnit atuutsinneqarpoq. Kisianni isumalluutit maannakkut atuutsinneqartut taa-maakkallartillugit pisariaqartitsinermik naammassinnissinnaanngillat. Taamaamat pitsannorsaavigineqassapput, taamaalilluni meeqqat tamarmik ajortut naaffeqan-ginnerinik kipititsisinaanissaminnut tapersorsorneqartutut misigisimaniassammata peqqinnartumillu ineriartulerniassammata.

Piffissaq sivikinnerusoq eqqarsaatigalugu meeqqat sanngiinnerpaaffianni aammalu pisuni angajoqqaaminiissinnaanatik inissisimaleraangata illersorneqarnissaat pisaria-qarpoq. Taamaamat meeqqanut qimarnguinnik pilersitsisoqassaaq, oqquffissar-siorfigisinnaasaannik illersortissarsiorfigisinnaasaannillu, kingornatigullu isumagin-ninnermut ingerlatsivik angerlarsimaffimmi pissutsinik malitseqartitsissalluni.

BOKSI 2.4

Meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut neqeroorutit amerlineqarlutillu pitsannorsarneqarnissaat innersuussutigineqarpoq.

8. Meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut meeqqanut ornittakkat pilersinneqassapput, unnukkut, unnuakkut sapaatillu akunnerisa naanerini toqqissisimaffissaqaqqullugit.
9. Ilaqutariinnut sullissiviit meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut ilaqutaannullu samminnerulersinneqassapput.
10. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartoqatigiit pioreersut marloriaa-tinngortinneqassapput meeqqat inuusuttullu amerlanerusut illoqarfigisa-minni nunaqarfigisaminnilu ikiorneqarsinnaalersillugit. Ilutigitillugu Qitiusumik Siunnersuisarfik pitsannorsarneqassaaq.

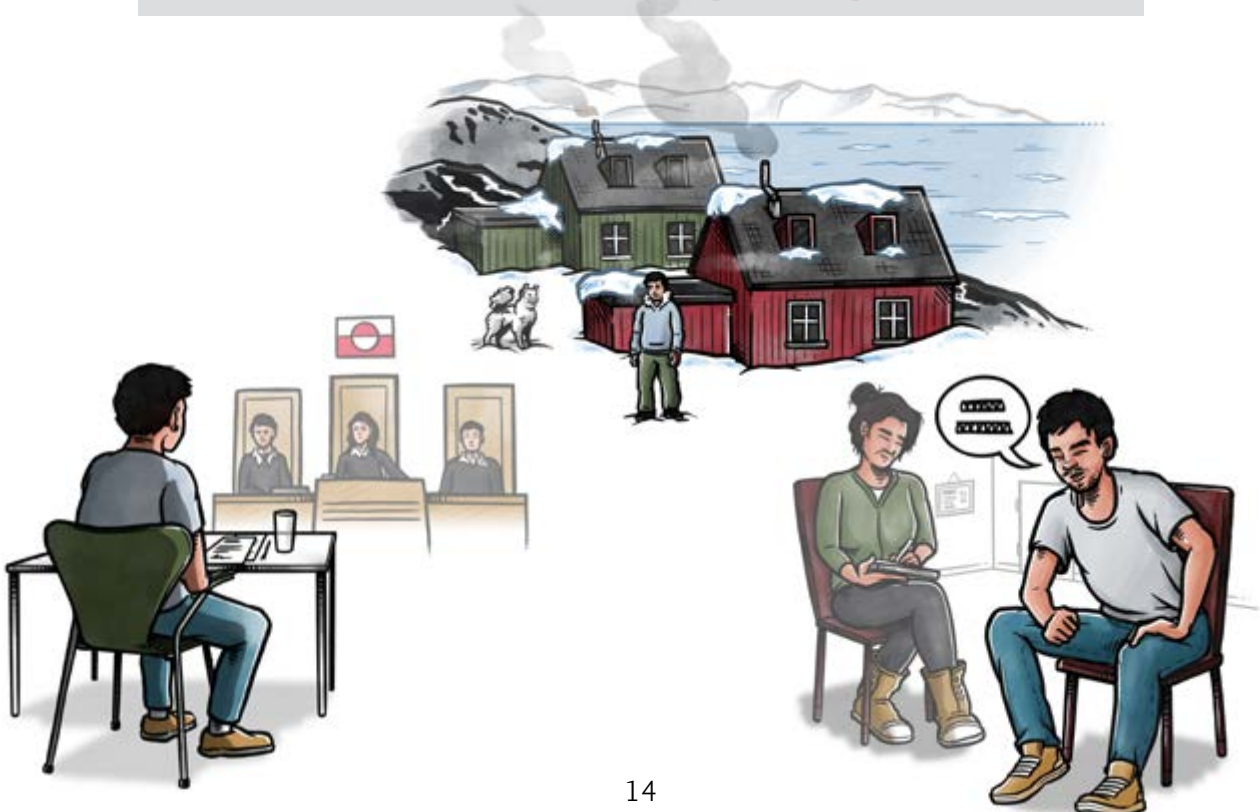
Meeqqat inuusuttullu kinguaassiutimikkut atornerlunneqarsimasut inatsisitigut illersugaanerisa annertusarneqarnissaat

Meeqqat inuusuttullu toqqissisimanermik pisariaqartitsinerat qulakkeerneqassaaq kinguaassiutimikkullu atornerlunneqarnissamut illersorneqarlutik. Kinguaassiutitigut atornerluineq unitsinneqassaaq, kannguttaatsuliorfigineqarsimasut kannguttaatsuliortartunngortarnerannik ajortumik uteqqianeq kipitinneqassaaq. Kinguaassiutitigut atornerluinerit pineqaatissiisutiginneqartarnerat erseqqissumik kalleriutigineqassaaq. Sakkortunerusumik pineqatissiisalerneq, sukumiinerusumik kinguaassiutitigut atornerluinerit misissuinerit, kiisalu kannguttaatsuliorlut pineqaatissinneqarsimasut pillaatissinerisa nalaanni kingornalu katsorsarneqarnerat ajornartorsiutip aallaavianik isumaginnissaaq atornerluisoqaqqinnissaanillu pinngitsoortitsissalluni.

BOKSI 2.5

Kinguaassiutimikkut atornerlunneqarsimasut inatsisitigut illersugaanerit annertusangaatsiarneqarnissaanik annertumik iliuuseqartoqarnissaa innersuussutigineqarpoq.

11. Meeqqanik kinguaassiutitigut pinngitsaaliilluni kujannittoqarsimatillugu allatulluunniit atoqateqartoqarsimatillugu suliani, sakkortuumik pineqaatissiisarnerup sivitsorneqarnissaa.
12. Kalaallit Nunaanni Politiini immikkoortortamik meeqqanut kinguaassiutitigut atornerluinerit akiuinerit suliaqartussamik pilersitsineq.
13. Kalaallit Nunaanni Pinerluttunik Isumaginnittuni isertitat kinguaassiutitigut pinerluuteqarsimasutut pineqaatissinneqarsimasut iliuuseqarfiginissaannut pilersaarummik pilersitsisoqassasoq.
14. Nuummi Pineqaatissinneqarsimasunut Inissiisarfimmi katsorsagassanut inissanik pilersitsisoqarnissaa.
15. Kalaallit Nunaanni Pinerluttunik Isumaginnittoqarfik Katsorsaanermut attaveqatigiinnut ilanngunneqassasoq.
16. Pinerliisimasunut isertitsivimmeereermermi eqqartuunneqarsimanani-luunniit katsorsaavimmik sullissivimmik pilersitsineq.

3. Kalaallit
Nunaanni
meeqqat
inuusuttullu
atugarliortut
atugaat

Meeqqap sumiginnarneqaratarsinnaananut atonerlunneqartarsinaananullu pis-sutsit ataasiinnaanatillu marluinnaanngillat. Ajornartorsiulli arlalinnik sammiveqarpoq unammilligassat kinguaariinni kingornunneqartarlutik. Ineriartornerli ilorraap tungaanut ingerlavoq.

Ukiuni kingullerni meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut sammisunik periusissiat aammalu iliuuseqarnissamut pilersaarutit arlaqartut suliarineqartarsimapput, taak-kulu tunuliaqutaralugit suliniutit arlaqartut aallartinneqarsimallutik, *takuuk paasissu-tissat 3.1.*-miittut. Periusissiat iliuusissatullu pilersaarutit katikkaanni ajornartorsiutip annertussusaanik ilungersunarneranillu ersertitsipput, aqqiissutissatullu siunnersuut suliniuteqarfigisassallu aqqutigalugit allannguissamik naalakkersuinikkut angunia-gaqartoqarneranik takutitsillutik. Taakkua tamarmiullutik assigeequtigaat nukippas-suit atorlugit atulersitsinissamut angusaqarusussusilinnik annertuunillu imalinnik innersuussuteqarmata.

BOKSI 3.1

Periusissiat iliuusissatullu pilersaarutit toqqakkat:

- *Killiliisa – Kinguaassiutitigut atornerluinermut Naalackersuisut periusissiat 2018-2022*
- *Angajoqqaat meeqqanik sumiginnaasarnerat akiorniarlugu nuna tamakkerlugu iliuusissanut pilersaarut (2020-2030)*
- *Inuuneritta III: Meeqqanut inuunerissunut atugassarititaq (2020-2030)*
- *Naalackersuisut Ilaqutariinnermut politikkiat 2020-2030*

Naalackersuisut ataanni iliuserisassatut aallartinneqarsimasunut assersuutit

1. Annertuumik sumiginnaanermik suliani pisariusuni *Pinasuartumik ikiuiartortaqatiit* kommunitumut pilertortumik ikiuiartortussat.
2. *Meeqqanut inersimasunullu katsorsaajartoriarlutik angalasartoqatigiit* meeqqanut inersimasunullu kinguaassiutimikkut atornerlunneqarsimasunut tikillugit katsorsaaniissamik neqerooruteqartarput.
3. *Maligassiuisartoqatigiit* kinguaassiutitigut atornerluinermut akiuinnermik suliutissamik ineriartortitsinermut atuutilersitsinermullu peqataatinneqarput.
4. *Atuagaq najoqqutassaq meeqqat kinguaassiutitigut atornerlunneqarsimasut pillugit sulianik ilisimasalinnoortoq.*
5. *Meeqqat 0-18.* Meeqqat tamarmik inuunerissaarlutik atuagaqarluarnissaannik ineriartornissaannillu qulakkeerinnitoqarnissaa siunertarlugu pilersaarut ineriartortinneqartoq.
6. *MANU* arnanut naartusunut ilaqutariinnullu mikisunik meeraartallinnut neqeroorutaavoq, meeqqat ilaqutariillu atugarissaarlutik peqqissuunissaannik siuarsaanissamik siunertaqartoq.
7. *Tusaannga,* meeqqanut, inuusuttunut, inersimasunut kiisalu suliaqartartunut siunnersuinermut oqarasuaataavoq.
8. Fair Start aqputigalugu *Ilaqutariinnik paarsisartunik piginnaanngorsaaneq.* Ilaqutariit paarsisartut isumassuinnermik piginnaasaasa qaffassarnerisigut meeqqat angajoqqaarsiaqartut toqqissisimasumik peroriartortinneqarsinnaanissaannik, taamalu piginnaasat aqqissuussamik pigineqalernissaat inissiinnermilu ajalusoornerit ikilisinnissaat siunertarineqarpoq.
9. *Meeqgerivinni killissamik qaangiisumik kinguaassiutitigut pissusilersorneq* pillugu misiliummsuliniut.
10. *Pisortat ataatsimoorussamik IT-qalernissaannik (ESDH-systemi)* atuutilersitsineq, pisortani allaffissornermik pisariinnerusumik sunniuteqarluarnerusumillu ingerlatsinermik qulakkeerinnittussa.

Meeqqat inuusuttullu atugarliortut unammilligassaannik takutitsisumik tulliuttumi saqqummiussissaagut tassanilu takuneqarsinnaassaaq isumaginnittoqarfik qaangerujussuarlugu ajornartorsiuterpassuaqarnera.

Misissueqqissaarnerit paasissutissallu tunngaviusut pissarsiarineqarsinnaasut atorlugit sulinissaq suleqatigiissitamut pingaaruteqarsimavoq, kisianni aamma suliassaqarfimmi takusat, misilittakkat ilisimasallu soqutigisaqartorpassuarnit oqartussanillu pingaarnertut Kalaallit Nunaanneersunik, kisiannili aamma Danmarkimiit peqataaffigineqartunik oqaloqatigiilluni ataatsimiinnerpassuarnit katersorneqarsimasut. Soqutigisallit ataatsimoorlutik assigeequtigaat Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiinni nalinginnaasumik atugassarititaasut pillugit ilisimasaqarluarmata pingaartumillu meeqqat inuusuttullu atugarliortut atugaat pillugit.

Sumiginnaaneq

Meeqqat inuusuttullu amerlanersaat toqqissisimasumik atugassaqarlutik peroriartorput. Kisianni meeqqat inuusuttullu ikinnerussuteqartut suli amerlasoorujussuit sumiginnarneqarput. Meeraanermi sumiginnarneqarnerq inuunermi kingusinnerusukkut ajoqutaasinnaavoq – eqqarsartaatsikkut timikkullu. Assersuutigalugu ilinniakkamik naammassinninniarneq ajornarnerulersinnaavoq. Ilutigitillugu inersimasunngorunik nammineq meerarifat pitsaasumik toqqissisimasumillu peroriartortitsinnissaannut tunngavilunnerussapput. Inuit meeraanermi sumiginnarneqarsimasut inersimasunngoraangamik pitsaasumik inuuneqarniarlutik assoroornerusariaqartarput. Inuit ilaannut iluatsittarpoq, allalli inooriaatsip nuanninngitsup kingornuttakkamik kipititsinnaasanngillat meeraagallaramik aqquusaakkatik inersimasunngornerminni ingerlateqqittarlugit¹. Tamanna sumiginnaanermut atatillugu atuuppoq, kinguaassiutitigulli atornerluinermut atatillugu immikkut atuunnerugunarluni.

BOKSI 3.2

Sumiginnaaneq

Inuup inunnik allanik pisariaqartitsilluinnartup isumassorneqarnissamut ikiorneqarnissamullu pisariaqartitaminit tunineqanngikkaangat tamanna sumiginnaanertut taaneqartarpoq. Sumiginnaaneq timikkut isumassiuinermut tunngasinnaavoq, soorlu naammattumik nerisaqannginneq, atisaqannginneq eqqiluisaannginnerlu, kiisalu tarnikkut sumiginnaaneq, soorlu misigissutsikkut amigaateqarnermut anersaakkullu ineriartortinneqannginnermut tunngasinnaalluni. Sumiginnaaneq aamma immikkoortinneqarsinnaavoq ilatsiinnarnermik, soorlu tunngaviusumik pisariaqartitanik tunniussinnginnikkut, iliuuseqarnikkulluunniit sumiginnaanermik, assersuutigalugu toqqaannartumik innarliinikkut” (www.socialebegreber.dk, 2016).

¹ Ploug, N. (2017) *Social arv og social ulighed*. Hans Reitzels Forlag

Kalaallit meerartaat inuusuttortaallu amerlaqisut angerlarsimaffimmini nakuuser-
nermik atornerluinermillu misigisaqartarput. Ajornartorsiutip tamanna immikkut ittu-
mik annertussuseqarnera 2018-imi innuttaasunik misissuinermit uppersarsineqarpoq.

BOKSI 3.3

Kalaallit Nunaanni innuttaasunik 2018-imi misissuineq

Innuttaasunik misissuineq nuna tamakkerlugu inuusuttut inersimasullu peqqis-
susaannik misissuineruvoq 1993-imiilli ukiut sisamakkaarlugit ingerlanneqartar-
toq. Namminersorlutik Oqartussat sinnerlugit misissuineq Steno Diabetes Center
Copenhagen suleqatigalugu Statens Institut for Folkesundhedimit (SDU) ingerlan-
neqartarpoq.

2018-imi innuttaasunik misissuineq inuit 2.539-it akissutaat, innuttaasut 15-iniit
94-it tikillugit ukiullit 5,8 pct.-ii, aallaavigalugit ingerlanneqarpoq. Inuit misissui-
nissamut peqataanissamut aggersarneqartut (taamungaannaq toqqartuineq) ilai
Kalaallit Nunaanni innuttaasunik misissuinerit siuliini peqataasimapput, aper-
soqqitassanik taamungaannaq toqqakkatut aamma taaneqartartut, ilaalu inuup
normuisa allattorsimaffiannit taamungaannaq toqqarneqarsimapput, inuusuttut
siusinnerusukkut peqataasinnaasimanngitsut periarfissinniarlugit, kiisalu su-
minngaanneernerisa agguataarsimanagerat pitsaanerulersinniarlugu (ilassutitut
taamungaannaq toqqartuineq). Misissuinermit peqataasut amerlanerpaanut sin-
niisuunissaat pilersinniarlugu, nalunaarusiami amerlasuutigut innuttaasut ukiui,
suaassusaat aamma/imaluunniit najugaqarfiat pingaartinneqartarput. Nalunaar-
sueriaaseq paasissutissanullu tunngaviusut pillugit apeqqutissaqarnerugaanni
innersuussutigineqarpoq Statens Institut for Folkesundhedip 2019-imi saqqum-
mersitaa "Kalaallit Nunaanni inunnik misissuineq 2018 - Inuunermi atukkat,
inuusaaseq peqqissuserlu".

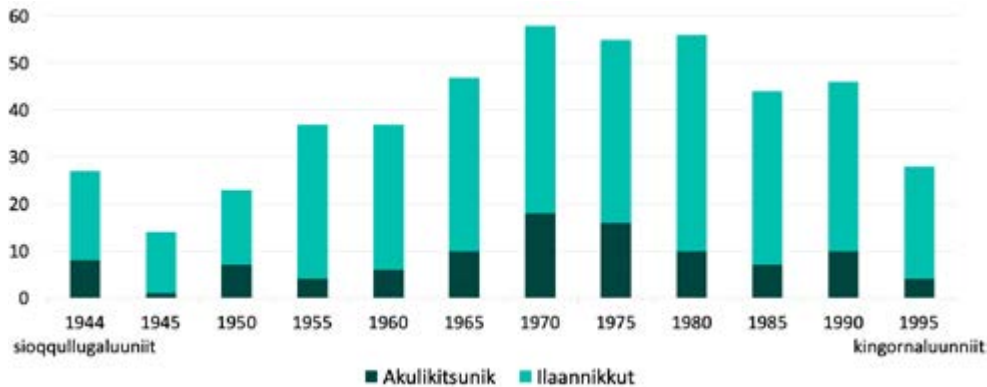
2018-imi innuttaasunik misissuinerup takutippaa inuusuttut 1995-imi kingornaluun-
niit inuusimasut 28 pct.-ii angerlarsimaffimmini nakuuserneq peroriartuutigisima-
gaat, takuuk ilusiliaq 3.1. Taakkunanga 37 pct.-it angerlarsimaffimmini imigassamik
ajornartorsiorfiusumi peroriartorput, takuuk ilusiliaq 3.2.

Ilorraalli tungaanut ineriartortoqarpoq, 2018-imimi innuttaasunik misissuinerup taku-
tippaa inuusuttut kinguaariit siuliinut sanilliullugit ikinnerusut angerlarsimaffimmini
nakuusernermik imigassamillu ajornartorsiorfiusuni peroriartorsimasut. 1970-ip
1980-illu akornanni inunngorsimasut akornanni affai sinnerlugit angerlarsimaffimmi
nakuusernermik imigassamillu ajornartorsiuteqarfiusuni peroriartorput, takuuk ilusi-
liaq 3.1 ilusiliarlu 3.2.

Oqaatigineqassaarli 1995-imi kingornaluunniit inunngorsimasut akornanni peqataasut ukiukinnerpaat 15-inik ukioqarmata, taakkulu angerlarsimaffimmini kingusinnerusukut nakuusernermik imigassamillu sulisigisaqartinneqarsinnaapput. Taamaammat amerlanerulersinnaapput.

ILUSILIAQ 3.1

Kalaallit Nunaanni angerlarsimaffinni peroriartorfigisani nakuusernermik misigisaqarfiusimasut ukiut inunngorfiinut agguarlugit, 2018.

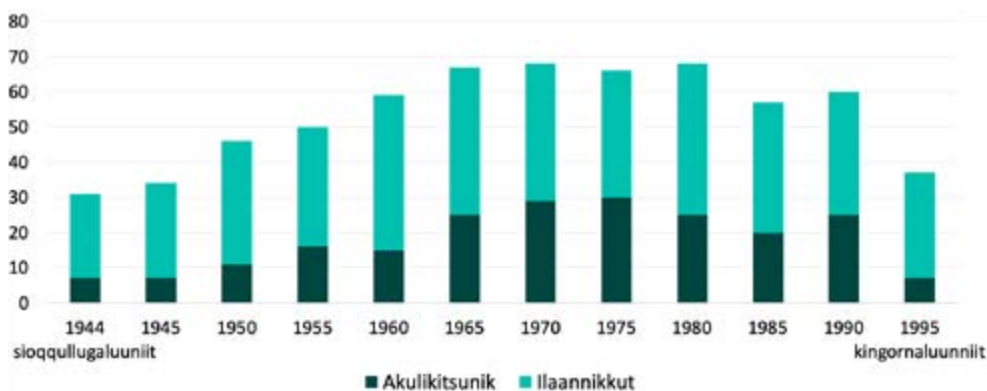

Nalunaarut: Ilusiliaq inuit 1.792-it akissutaat tunngavigalugit suliaavoq. Suminngaanneermerit assigiinngisutsit pingaartinn qarsimapput. Kalaallit Nunaanni innuttaasunik misissuineq 2018 pillugu paasisaqarnerorusukkuit paasissutissat 3.2. takukkit.

Aallerfik: Kalaallit Nunaanni innuttaasunik misissuineq 2018.

ILUSILIAQ 3.2

Kalaallit Nunaanni angerlarsimaffinni peroriartorfigisani imigassamik ajornartorsiornermik misigisaqarfiusimasut ukiut inunngorfiinut agguarlugit, 2018.

Nalunaarut: Ilusiliaq inuit 2.076-it akissutaat tunngavigalugit suliaavoq. Suminngaanneermerit assigiinngisutsit pingaartinneqarsimapput. Kalaallit Nunaanni innuttaasunik misissuineq 2018 pillugu paasisaqarnerorusukkuit paasissutissat 3.2. takukkit.

Aallerfik: Kalaallit Nunaanni innuttaasunik misissuineq 2018.

Imigassamik atornerluineq ukiorpassuannortuni ukkatarineqarluarsimavoq, aanngajaarniutunik atornerluineq tamat oqallinneranni inissakinnerusimalluni. Isumaginnin-

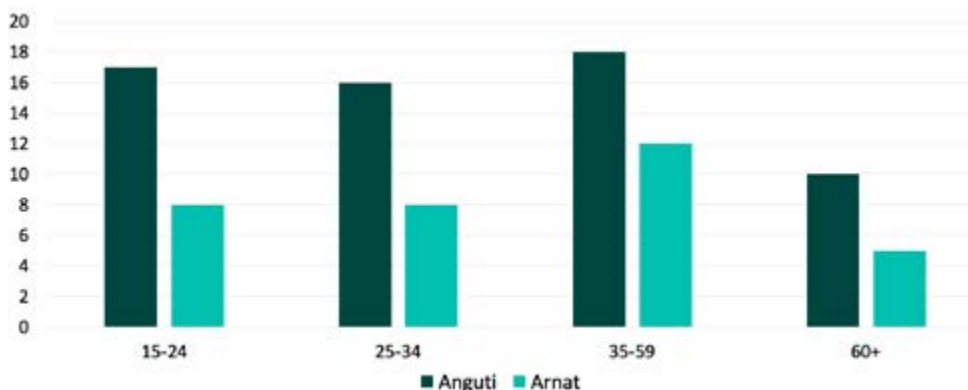

nermik peqqissutsimillu suliaqartut arlaqartut oqaatigaat inuusuttut inersimasullu akornanni hashimik atornerluinerup annertusiartornera ernumanartorujussuusoq.

2018-imi innuttaasunik misissuinermut peqataasuni ingammik angutit 15-init 59-it tikillugit ukiullit akulikitsumik hashimik atuisarput². Angutit 17 pct.-it 18 pct.-illu akornanniittut ukiunut 15-24-nut, 25-34-inut aamma 35-59-inut agguarneqarsimasut 2018-imi qaammammut ataasiarlutik akulikinnerusumilluunniit hashimik millussisarsimapput, takuuk ilusiliaq 3.3. Suminngaanneernerli apeqqutaalluni assigiinngissuteqartut misigineqarpoq. Arlallit oqaluttuarput inuiaqatigiiaqqani innuttaasut amerlanerpaartaat ernumanartumik hashimik atuisuusut.

ILUSILIAQ 3.3

Kalaallit Nunaanni qaammammut ataasiarlutik akulikinnerusumilluunniit hashimik millussisartut amerlassusaat, ukiuinut suaassusaannullu agguarlugit, 2018.

Nalunaarut: Ilusiliaq inuit 1.847-t akissutaat tunngavigalugit suliaavoq. Suminngaanneernermit assigiinngisutsit pingartinneqarsimapput. Kalaallit Nunaanni innuttaasunik misissuineq 2018 pillugu paasisaqarnerorusukkuit paasisutissat 3.2. takukkit.

Aallerfik: Kalaallit Nunaanni innuttaasunik misissuineq 2018.

Angerlarsimaffimmi nakuuserneq atornerluinerlu annikilligaangat meeqqat toqqissisimasumik, asannittumik siumullu nalunangereersumik peroriartornissamut atugaqar-nissaannut pitsanngoriaataasarpoq.

Takussutissaqarportaaq inuusuttorpassuit kinguaassiutimikkut atornerlunneqarsimasut imigassamik atornerluinermut atassuserneqarsinnaasut. Kalaallit Nunaanni Politiit Tasiilami atukkanik qulaajaanerisa takutippaat pinngitsaalliisoqarsimaneramik nalunaarutigineqartut ikinnerpaamik 44 pct.-ii 15-illu inorlugit ukiulimmik atoqateqarsimaner-mik nalunaarutigineqartut ikinnerpaamik 19 pct.-ii toqqaannartumik imigassartorfiu-suneersut³.

² V. L. L., Christina et al. (2019) Kalaallit Nunaanni inunnik misissuineq 2018 - Inuunermi atukkat, inuusaaseq peqqissuserlu. Statens Institut for Folkesundhedimit.

³ Kalaallit Nunaanni Politiit (2018) Tasiilaq. Tasiilami meeqqat inuusuttut 2014-2018-ip akornanni kinguaassiutitigut atornerlunneqarsimasut pinaveersaartitsinissamullu suliniutissatut innersuussutit

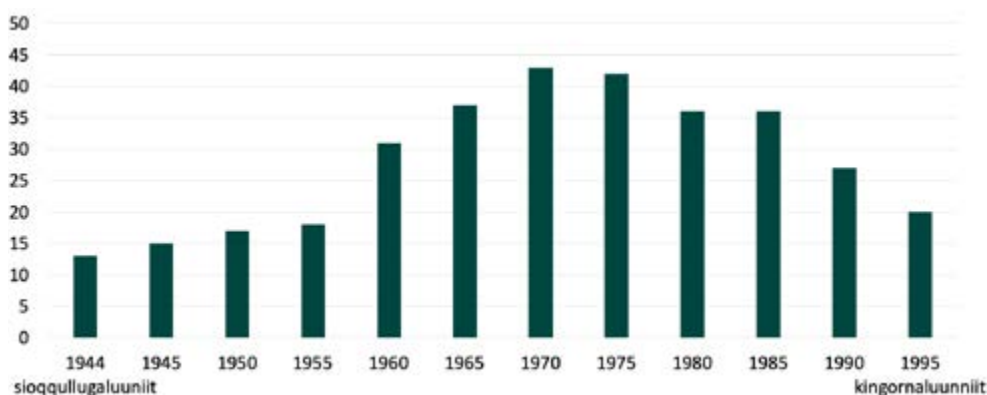

Kinguaassiutitigut atornerluinerit

Meeqqat inuusuttullu siusinnerusumut sanilliuikkaanni ikinnerusut kinguaassiutimikkut atornerlunneqarsimasut takussutisaqarpoq. Innuttaasunilli 2018-imi misissuinermit inuit 1995-imi kingornaluunniit inunngorsimasut suli 20 pct-ingajai meeraanermi kinguaassiutimikkut atornerlunneqarsimapput *takuuk ilusiliaq 3.4*. 20 pct.-illi taakku nangaasumik isiginiarneqartariaqarput eqimattanimi 1995-imi kingornaluunniit inunngorsimasut akornanni nalunaarsuinerup nalaani 18-it inorlugit ukioqartoqarmat.

ILUSILIAQ 3.4

Kalaallit Nunaanni 18-ilinnginnermini kinguaassiutimikkut atornerlunneqarsimasut, ukioqatigiiaanut agguarlugit, 2018.

Nalunaarut: Ilusiliaq inuit 1.686-t akissutaat tunngavigalugit suliaavoq. Suminngaanneermit assigiinngisutit pingartinneqarsimapput. Kalaallit Nunaanni innuttaasunik misissuineq 2018 pillugu paasisaqarnerorusukkuit paasisutissat 3.2. takukkit.

Aallerfik: Kalaallit Nunaanni innuttaasunik misissuineq 2018.

Ilutigitillugu kinguaariinni angajoqqaat aanaakkullu amerlanerusut meeraanermi kinguaassiutimikkut kannguttaatsuliorfigitissimapput kingunerlutsitsinermik misigisaqaratarsinnaaffimminnik. Kinguaariinni arlaqartuni kinguaassiutitigut atornerluisarnerit amerlanerujussuisa angajoqqaat meeqqaminnik pitsaasumik peroriartortinnissaannut tunngavissaqarnerannut sunniuteqarsinnaavoq. Kingunerluutitik katsorsarneqarnissap killeqarnera, inoqatinit avinngarusimaneq angajoqqaallu inoqatinit attavigisanit ikorfartorneqannginnerisa sumiginnaasoqaratarsinnaaneranut sakkortusaataasarput.

Aningaasaatikiillorneq ineqarnermilu pissutsit

Naatsorsueqqissaartarfimmit kisitsisit naapertorlugit 2018-imi inuit 1.935-it, innuttaasut 4 pct.-iisa missaat, aningaasaatikiillortutut taaneqarsinnaapput.

BOKSI 3.4

Aningaasaatikilliorneq

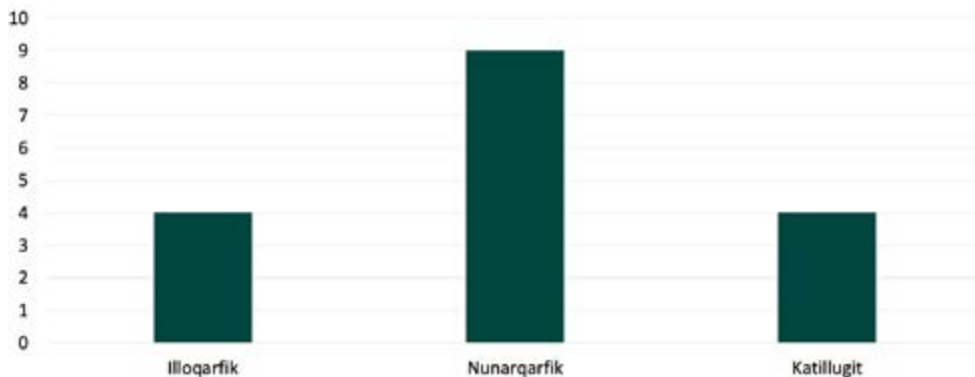
Naatsorsueqqissaartarfimmit aningaasaatikilliorneq nassuiarneqarpoq 1) ukiut pingasut ingerlanerini isertitat killissarititami appasinnerusumik inissisimappata isertitat agguaqatigiissinnerini 50 pct.-it ataallugit, 2) nammineq ilinniartuunngippat ilaqutaqarluniluunniit meeqqat atuarfiannit qaffasinnerusumik piginnaalersitsisumik ilinniagaqartuunngitsumik kiisalu 3) utoqqaat illuanni, paaq-qutarisariaqartut angerlarsimaffianni, innarluutilinnuunniit angerlarsimaffimmi najugaqanngitsoq.

Aallerfik: Naatsorsueqqissaartarfik, 2019

Nunami sumingaanneer neq attaveqatigiinnerlu illoqarfinni nunaqarfinnilu aningaasaqarnikkut atugarissaarnikkullu assigiinngissuteqarnerujartornermut aalajangiisooqataapput⁴. Inuit aningaasaatikillio rtutut taaneqartut nunaqarfinni amerlanerujussuupput. Innuttaasut nunaqarfinni najugaqartut 9 pct.-ii aningaasaatikillio rtuput illoqarfinni innuttaasut 4 pct.-ii aningaasaatikillio rtut, *takuuk ilusiliaq 3.5*.

ILUSILIAQ 3.5

Kalaallit Nunaanni innuttaasut aningaasaatikillio rtut, sumi najugaqarnerannut agguarlugit, 2018.

Nalunaarut: Aningaasaatikillio rtut qanoq amerlatiginerat naatsorsorneqartarpoq siuliani piumasaqaatit taaneqartut tunngavigalugit innuttaasut akornanni naammassinnissinnaasut kisinnerisigut, Kalaallit Nunaannilu aalajangersimasumik najugaqarsimasutut (meeraanermi) piumasaqaammik naammassinnissinnaasut, il.il. Nalunaarsueriaaseq pillugu paasisaqarnerorusukkuut takuuk Naatsorsueqqissaartarfimmeersoq "Aningaasaatikillio rtut Piffissami 2014-imiit 2018-mut (Kisitsisaataagallartut)".

Aallerfik: Naatsorsueqqissaartarfik namminerlu naatsorsuinerit.

⁴ Isumaginninnermut Inatsisinillu Atuutsitsinnermut Naalakkersuisoqarfik (2020). Angajoqqaat meeqqanik sumiginnaasernerat akiorniarlugu nuna tamakkerlugu iliuusissanut pilersaarut 2020-2030

Meeqqat inuusuttullu atugarliortorpassuit ineqarnikkut inissakilliorlutik peroriartorput, inissakitsunnguami ilaqutariit amerlasuut ineqatigiillutik. Nunaqarfinni pingaartumik angerlarsimaffiit innuttuut ajornartorsiutaapput. Nunaqarfinni inuit sisamararterutaat inimi ataatsimi marlukkaarput amerlanerullutilluunniit, igaffik, uffarfik, isaa-riq assigisaallu naatsorsuinermi ilanngunnagit⁵. Nuulli avataani angerlarsimaffinni inuttuallaartoqarnera Kalaallit Nunaat tamakkerlugu ajornartorsiutaavoq.

Tassunga atatillugu qaqinneqarneranut pissutaavoq akuttunngitsumik oqaluttuarineqartarmat meeqqat aalajangersimasumik siniffeqanngitsut, taamalu atornerlunneqaratarsinnaanerup annertusineranik kinguneqarluni. Unnukkut unnuakkullu nakkutigineqaratik angalaaginnartarmata, imaluunniit sinikkaangamik inersimasunik assigiinngitsunik siniffimmi tutitaqartariaqartarmata.

Kommuninit arlalinnit aamma oqariartuutigineqarpoq, inissakitsunnguami najugaqatigiinnertik pissutigalugu angerlarsimaffimmi ilaqutariinnut sammisumik pinaveersaartitsinermik iliuseqarniarnermut ajornartorsiutaasoq.

Meeqqat inuusuttullu angerlarsimaffiup avataanut inissinneqarsimasut

Meeqqat inuusuttullu akornanni atugarliorneq ilaatigut takussutissinneqarpoq angerlarsimaffiup avataanut ulloq unnuarlu paaqqinniffinnut inissinneqartartut amerlanerujussuannik. Meeqqat inuusuttullu ukioqanngitsunit 23-t tikillugit ukiullit 325-t missaanniittut – taakkunanga ukioqanngitsunit 17-it tikillugit ukiullit 296-it – ulloq unnuarlu angerlarsimaffinni najugaqarput. Kalaallit meerartaasa 2,1 pct.-ii ulloq unnuarlu paaqqinniffimmiipput. Assersuutissagaanni Danmarkimi 0,3 pct.-iupput. Aggvaqatigiissillugu meeqqat ulloq unnuarlu paaqqinniffimmut inissinneqaraangata ukiukinnerusarput, siviuserusumillu ulloq unnuarlu paaqqinniffimmi najugaqartarlutik⁶. Tamanna kommunini sulisunit tunngavilersorneqarpoq, oqaatigineqarluni meeraq inissinneqarsimagaangat 18-inik ukioqalernissaata tungaanut inissinneqarsimasartoq. Angerlarsimaffimmi atugarliornermut tunngaviusut aaqiiiviginissaanut angajoqqaanut suliniutissaqannginneranik isumalluutissaqartoqannginneranilluunniit ilaatigut tunngavilersorneqarpoq. Meeqqap inissinneqarsimanerani angajoqqaaminut attaveqarnerata attannissaa aamma ajornakusoortarpoq najugarisamiit ungasippallaarneq angalanermilu aningaasartuutit annertuallaarnerat pissutigalugit.

Inissiinermit naatsorsuutininik massakut pigisaqartoqanngilaq, kisianni arlalinnit oqaatigineqarpoq inissiinermik unitsitseqattaartarneq ilaqutariinnut paarsisartunut suliassaqarfimmut kiisalu ulloq unnuarlu paaqqinniffeqarfimmut malunnaatilimmik ajornartorsiutaasut.

5 V. L. L., Christina et al. (2019) *Kalaallit Nunaanni inunnik misissuineq 2018 - Inuunermi atukkat, inuusaaseq peqqissuserlu* Statens Institut for Folkesundhed

6 Dahl, K. M., Kloppenborg, H. S. & Pedersen, N. J. M. (2020). *Kalaallit Nunaanni ulloq unnuarlu paaqqinnittarfiit pillugit qulaajaaneq*. VIVE

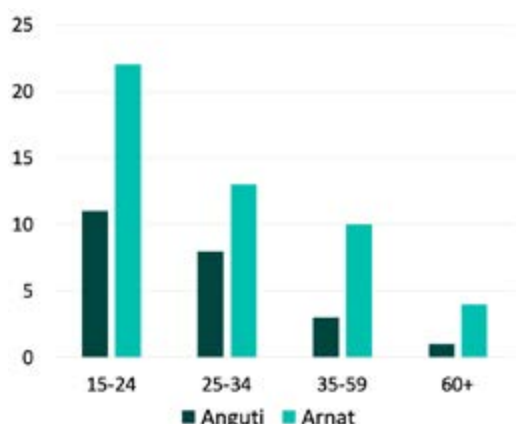
Imminut toqunneq

Aammattaq imminut toqunnerit, imminut toqunnissamik eqqarsaateqarnerit imminullu toqoriarluarnerit amerlanerisa atugarliortoqarneranik takussutissiisuupput.

Ilusiliat 3.7-ip 3.8-llu takutippaat Innuttaasunik 2018-imi misissuinermit akissuteqartut qanoq amerlatigisut ukiuni kingullerni imminut toqunnissamik eqqarsaateqarsimarsut imminulluunniit toqoriarsimarsut, suaassusaannut ukiuinullu agguarlugit.

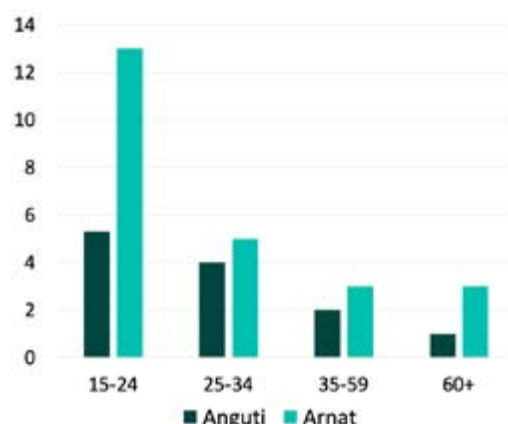
ILUSILIAQ 3.6

Kalaallit Nunaanni ukiuni kingullerni imminut toqunnissamik eqqarsaateqarsimasut ukiuinut suaassusaanullu agguarlugit, 2018.

ILUSILIAQ 3.7

Kalaallit Nunaanni ukiuni kingullerni imminut toqoriarsimasut ukiuinut suaassusaanullu agguarlugit, 2018.

Nalunaarut: Ilusiliaq inuit 2.066-t akissutaat tunngavigalugit suliaavoq. Suminngaanneermit assigiinngisutit pingaartinneqarsimapput. Kalaallit Nunaanni innuttaasunik misissuineq 2018 pillugu paasisaqarnerorusukkuit paasisutissat 3.2. takukkit.

Aallerfik: Kalaallit Nunaanni innuttaasunik misissuineq 2018.

Ilusiliat takutippaat inuusuttut imminnut toqoriarsimasut amerlaqisut, taakkunanngalu nivarsiaqqat nukappiaqqanit amerlanerujussuusut. Nivarsiaqqani 15-init 24-t tikillugit ukiullit 13 pct.-ii akissuteqarput, ukiuni kingullerni imminut toqoriarsimallutik, 22 pct.-ii imminut toqunnissamik eqqarsaateqarsimallutik. Angutit 15-init 24-t tikillugit ukiullit 5,3 pct.-ingajaqqinnaat akissuteqarput ukiuni kingullerni imminut toqoriarsimallutik.

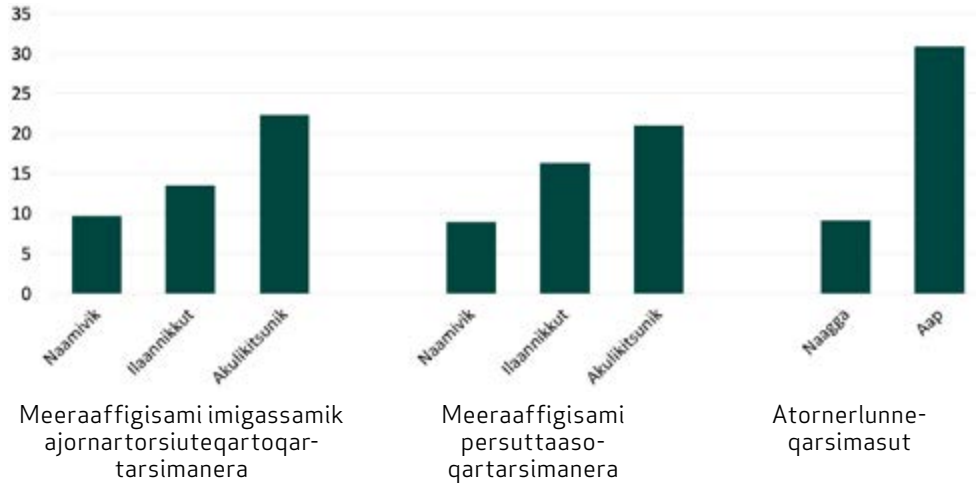
2011-mi misissuinerup takutippaa imminut toqoriarnerit amerlassusaat suminngaanneerpeqqutaalluni assigiinngitsorujussuusut. Tunumi inuusuttut affai sinnerlugit imminut toqoriarsimapput, Kalaallit Nunaata kitaata avannaani inuusuttut pingajorarterutaat imminut toqoriarsimallutik Nuummili ikinnerpaajullutik⁷.

Innuttaasunik 2018-imi misissuinerup aamma takutippaa inuit peroriartornermini imigassamik, nakuusernermik kinguaassiutitigullu atornerlunneqarsimarnermik nalaataqarsimasut akornanni imminut toqunnissamik eqqarsaateqartut amerlane-rusut, *takuuk ilusiliaq 3.9.*

⁷ Akileraartarnermut Atugarissaarnermullu Isumalioqatigiissitaq (2011) Meeqqat inuusuttullu. Tunuliaqutatut nalunaarusiaq

ILUSILIAQ 3.8

Inuit imminut toqunnissamik eqqarsaateqarsimasut, peroriartorsimasullu imigassamik ajornartorsiuteqarfiusumi, nakuuserfiusumi, kinguaassiutitigullu atornerlunneqarsimasut, 2018.

Nalunaarut: Ilusiliaq inuit 1.646-it 1.985-inut amerlatigisut akissutaat tunngavigalugit suliaavoq. Suminngaanneermit assigiinngisut pingartinneqarsimapput. Kalaallit Nunaanni innuttaasunik misissuineq 2018 pillugu paasisaqarnerorusukkuut paasissutissat 3.2. takukkit.

Aallerfik: Kalaallit Nunaanni innuttaasunik misissuineq 2018.

Kalaallit Nunaanni Politiit ukiumoortumik natsorsuutaat naapertorlugu 2018-imi imminut toqussimasutut nalunaarutigineqarsimasut 43-pput, assersuunneqarsinnaalluni innuttaasut 10.000-iugaangata imminut toquttut arfineq pingasuusartut. Imminut toquttut amerlanerujussuunerat pissutigalugu inuusuttorpassuit qanigisamik ikinngutimik imminut toqussimasumik annaasaqarsimapput ilaqutariinnilu imminut toqussimasumik ilisimasaqarlutik. Imminut toqunneermit annaasaqarnek ima atugaatigilersimavoq, Kalaallit Nunaanni aliasunneq pillugu Det Nationale Sorgcenterip misissuinerani apersorneqartut arlaqartut oqaatigalugu inuunermi tunngaviusumik atugassarit taasut ilagigaat. Ajornartorsiutip qanoq ittuuneranik takussutissiinermi tamassuma ilanngunneqarnissaa pingaaruteqarpoq, imminummi toqunnikkut annaasaqarnermi qimataasut aliasunnerminnik qisuariaataat pisarioratarsinnaanera annertusisinnaammat. Aliasunnerlu pisariugaangat qimataasut imminut toqunnissamik navianartorsiornerat ilutigitillugu annertusisinnaavoq⁸.

Kikkut kannguttaatsuliortarpat?

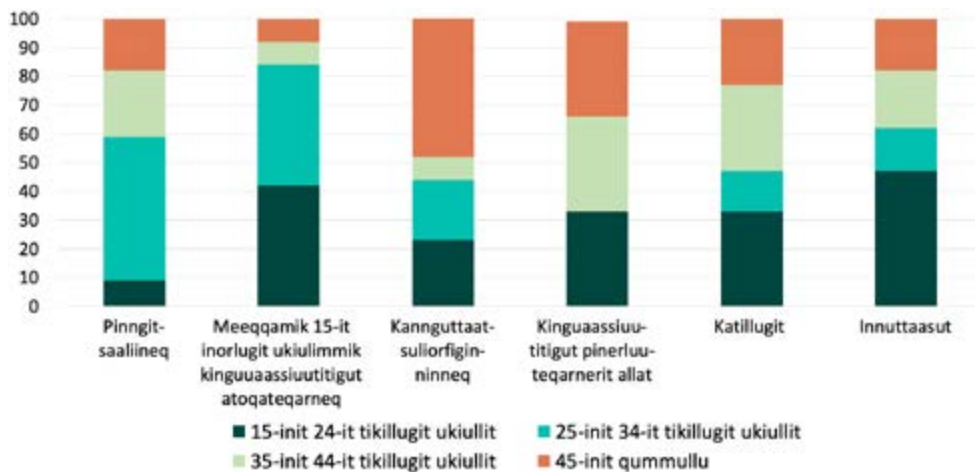
Inuusuttut atugarliornerannut kikkut kinguaassiutitigut pinerliisimanerannik nalunaarsukkani takussutissat pingajoraat. 2018-imi ilaatigut inunnit kinguaassiutitigut pinerluuteqarsimasunit inuusuttut amerlanerulluinnarput. 2018-imi kinguaassiutitigut pinerluuteqartut 70 pct.-iisa missaat inunnit 45-t ataallugit ukiulinnit pinerluutigineqarsimapput, sisamararterutaasa missaat 15-init 24-t tikillugit ukiulinnit pinerluutigineqarsimallutik.

⁸ Østergaard, G. Tina et al. (2019) Kalaallit Nunaanni aliasunneq. Aliasunneq pillugu misissuineq aliasunnermillu nalaataqartut neqeroorutillu pillugit qulaajaaneq. Det Nationale Sorgcenter.

Meeqqanut kinguaassiutitigut pinerluuteqarnernut tunngatillugu inuusuttunut immikkut ittumik amerlalluinnartunut aalajangiisoqartarsimavoq. Meeqqanut kinguaassiutitigut pinerluuteqarnerit 80 pct.-iisa missaat inunnit 35-it ataallugit ukiulinnit pinerluutigineqarsimapput, 40 pct.-illu missaat 15-init 24-t tikillugit ukiulinnit pinerluutigineqarsimallutik. Assersuutigissagaanni innuttaasut 40 pct.-iinit ikinnerusut 35-it ataallugit ukioqarput, innuttaasullu 18 pct.-iisa missaat 15-init 24-t tikillugit ukioqarput.

ILUSILIAQ 3.9

Kalaallit Nunaanni kinguaassiutitigut pinerluuteqarnernut pineqaatissiinermik aalajangiiffigineqartut, pinerluutinut unnerluutigineqartullu ukiuinut agguarlugit, 2018.

Nalunaarut: Ukiut ulloq 1. januaari 2018 nalunaarsorneqarnerat.

Aallerfik: Naatsorsueqqissaartarfik namminerlu naatsorsuinerit.

Inuusuttut kannguttaatsuliortarnerannut pissutaasut arlaliusinnaapput, Kalaallit Nunaannilu kinguaassiutitigut pinerluutit pillugit nalinginnaasumik ilisimasat amigarpuput. Kalaallit Nunaanni Politiit Tasiilamut nalunaarutaat naapertorlugu, pinerluuteqarsimasut 6 pct.-ii siusinnerusukku kinguaassiutitigut pinerluutinut nalunaarutigineqartuni pinerlineqarsimasuusarpuput. Saniatigut aamma 22 pct.-ii inummut navianaatilimmik pinerluuteqarnernut, soorlu nakuusernert⁹, nalunaarutigineqartuni pinerlineqarsimasuusimallutik.

Sulisussarsiorneq attassinertu

Suleqatigiissitaq sulinermini sulisunik sulisussarsiornermik attassinermillu nalinginnaasumik ajornartorsiuteqarnermik naammattuugaqarpoq. Meeqqanut inuusuttunullu tunngasuni suliasaqarfiit assigiinngitsut suleqatigiinnik ilinniagalinnik amigaateqarnerujussuaq oqaluttuarineqarpoq. Sulisussaaleqineq kommunit allaffeqarfiini, meeqqerivinni, atuarfinni, ilaqutariinnut sullissivinni kiisalu ulloq unnuarlu paaqqinniffinni atuuppoq. Isumaginninnermut tunngasumik ilinniagaqartut immikkut ittumik amigaati-

⁹ Kalaallit Nunaanni Politiit (2018) Tasiilaq. Tasiilami meeqqat inuusuttut 2014-2018-ip akornanni kinguaassiutitigut atornerlunneqarsimasut pinaveersaartitsinissamullu suliniutissatut innersuussutit.

gineqarput, taakkuuppullu meeqqat inuusuttullu sumiginnarneqarnerannik pinaveersaartitsinermik, nassaarnernik passussinernillu suliaqaqataasussat kiisalu siusissukut suliniuteqarnernik ikorfartuillutillu isumaginninnikkut suliassani oqimaatsuni isumaginnittussat.

Sulisunik ilinniarsimasunik amigaateqarnermut takussutissat ilagaat atorfiit inuttangngitsut, sulisut taarseraannerujussuat isumaginnittoqarfinnilu sullissisut suliassaat amerlavallaarujussuat. Taamaattoqarneratigut meeqqat inuusuttullu pillugit nalunaaruteqarnerit amerlanerisa nalunaarutilli nukingiutiginaqit iliuuseqarfigineqarnerisa akuttunerat suliamik ilisimasallit arlaqartut oqaatigaat.

Nalunaarutini arlaqartuni¹⁰ uppernarsineqarpoq meeqqat inuusuttullu atugarliortut ikorfartornissaannut isumaginnittoqarfinni sullissisut pingaarutilimmik ajornartorsiu-taasut nalunaarutillu takutippaat meerarpassuit inuusuttorpassuillu sumiginnarneqaraangata oqartussaasunit ikiorneqarnej ajortut.

Ajornartorsiummulli atatillugu ersarilluinnarpoq aqqissuussaanikkut apeqqutit, soorlu atorfeqarnermi atugassarititat, aningaasarsiat annertussusaat, oqaatsitigut aporfiit il.il. sulinermit tassunga atugassarititaasunut sammitinneqarsinnaangitsut. Peqataasulli ilanngunneqartut arlaqartut tamarmiullutik aqqissuussaanikkut apeqqutit

¹⁰ Isumaginninnermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalackersuisoqarfimmi Nakkutilliinermik Ingerlatsiviup Nakkutilliinermi nalunaarusiaa (2017) *Kalaallit Nunaanni meeqqanik inuusuttunillu isumaginninnikkut aarlerinartorsior-tunik sullissinermi Kalaallit Nunaanni Namminersolutik Oqartussanik tapersersuinermik suliniarneq, Misissueqqissaarinnermit nalunaarusiaq.*

pillugit ajornartorsiutit, siunissamilu attanneqarsinnaasunik meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut aaqqiissuteqarnissamik qulakkeerinninniarnermut sunniuteqarsinnaanerat, erseqqissarpaat. Taamaammat nalilerneqarpoq aporfiit siunissami isumagi-neqartariaqartut sulisut amerlanerulersinneqarsinnaanngorlugit piginnaasallu eqqortut kajumitsilerlugit, taamalu meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut piujuaannartitsisumik siunissamilu attanneqarsinnaasumik suliniuteqarfigineqarnissaat qulak-keerneqarsinnaalissalluni.

Ilinniartitaaneq siunissarlu

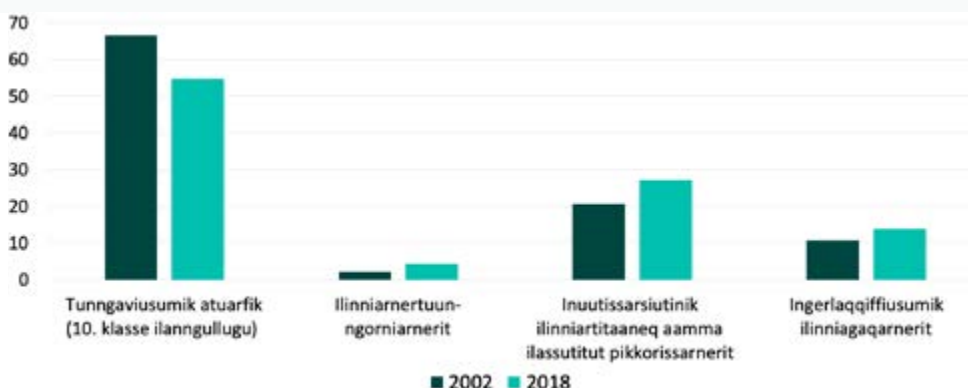
Innuttaasut ilinniagaqarnikkut inissisimanerat sulisussarsiornermi ajornartorsiutinut nalinginnaasumik nassuaataasut ilagaat. 2018-imi 25-nit 64-it tikillugit ukiullit affaat sinnerlugit tunngaviumik atuarfik ilinniagaasa qaffasinnerparaat. Nunani Avannarlerni nunat sinnerinut sanilluikkaanni tamanna qaffasinnerujussuuvoq, taakkunani pct.-it qulit 20-llu akornanni tunngaviumik atuarfik qaffasinnerpaamik ilinniagarisimallugu¹¹.

Inuusuttorpassuilli angajoqqaaminnit allaanerusumik siunissaqarusullutik oqarput. Tamanna assersuutigalugu piviusulersaarummi nangeqattaartumi "De unge grønlændere: Fremtidsdrømme"-mi takuneqarsinnaavoq. Inuiaqatigiit ilinniagaqarnissamik suliffeqarnissamilu periarfissaqarnissartik kissaatigaat.

Ilinniagaqassutsip qaffakkiartornera ersarissumik aamma takuneqarsinnaavoq. Ilinniarnertuunngorniarmimmi, inuussutissarsiutinut ilinniarfinni ingerlaqqittumillu ilinniarfinni ilinniagaqarsimasut 2002-mit 2018-imut amerliartorsimapput *takuuk ilusiliaq 3.11*. Piffissami tassani innuttaasut piginnaasaqalersitsisumik ilinniagaqartut (inuussutissarsiutinut ilinniarneq ingerlaqqittumillu ilinniarneq) pingajorar terutingajaanik amerlisimapput, piffissami tassani ilinniarnertuunngortut marloriaatinngorsimallutik. Ineriartornermullu isiginiarneqassaaq 2002-mi inissisimaffiup appasinnerujussuusimanagera.

ILUSILIAQ 3.10

Kalaallit Nunaanni 25-nit 64-it tikillugit ukiullit akornanni ilinniakkap qaffasinnerpaaffia, 2002 aamma 2018.

Nalunaarut: Ilinniakkap inissisimaffia ukiullu ukiup naanerani naatsorsorneqarsimapput. Illassutaasumik ilinniartitsinerit Inuussutissarsiutinut Ilinniartitaanernut ilaatinneqarput. Aallerfik: Naatsorsueqqissaartarfik namminerlu naatsorsuinerit.

¹¹ OECD'ip nalunaarsuina naapertorlugu innuttaasut 25-iniit 64-it tikillugit ukiullit 2018-imi qaffasinnerpaamik tunngaviumik atuarfimmik naammassinnissimasut amerlassusaat.

Eqikkaaneq

Ajornartorsiutit ersarissumik takutippaat, Kalaallit Nunaanni meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut suliniuteqarnerup pitsanngorsarneqarnissaa pisariaqartoq.

Nalunaarummi matumani aaqqiissutissatut innersuussutit saqqummiunneqartut iliuussatut pilersaarutit periusissiallu pioreersut ikorfartorpaat, erseqqissarpaat ilassuteqarfigalugillu, *takuuk boksi 3.1*. Ilutigitillugu iliuuserineqartut iluaqutaalereersut anertusarlugillu inerisarnissaat aallaavigineqarpoq. Matumani naatsorsuutigineqarpoq suliniutaasut piujuaannarnerulissasut suleqatigiinnerullu qaangiutereernerani ingerlateqqineqarsinnaasasut.

Ajornartorsiutit aalajangiisussamit ataasiinnarmit aaqqiissutissarsineqarsinnaanngilat. Akisussaaffimmik suliniutinillu ataatsimoorluni suliniuteqartoqartariaqarpoq, suleqatigiittoqartariaqarluni agguasoqartariaqarlunilu. Taamaammat suliniutissat ilaasa Namminersorlutik Oqartussanit allallu kommuninit kivinneqarnissaat pingaartinneqarpoq. Inuiaqatigiinnilu inuit peqataanissamut periarfissaqartillugit. Suliniutissat piviusunngortinniarlugit sulinermit kommunit, Namminersorlutik Oqartussat, inuiaqatigiinni inuit Danmarkimilu oqartussat naleqquttut akornanni qanittumik suleqatigiinnermik pilersitsisoqarnissaa pingaaruteqarpoq.

Aningaasaqarnikkut, allaffissornikkut piginnaasatigullu pissarsiarineqarsinnaasut pissutigalugit iliuuserineqartunik tulleriiaraluni pingaarnersiulluar toqartariaqarpoq. Pingaarnersiunerimi inissiisarnermut tunngasut itinerusumik sammineqannginnissaa suleqatigiissitamit aalajangerneqarpoq. Ilaqutariinnik paarsisartunik ingerlaavartumik piginnaangorsaaneramik iliuuseqartoqareenera ilaatigut pissutigalugu taamannak killiliisoqarpoq *takuuk boksi 3.1*. Suliniut taanna 2019-imi pilertortumik suliniuteqarnermut atatillugu ilaqutariinnut paarsisartunut tunngatillugu misissueqqissaarnermik malitseqartitsineramik ilaneqarpoq.

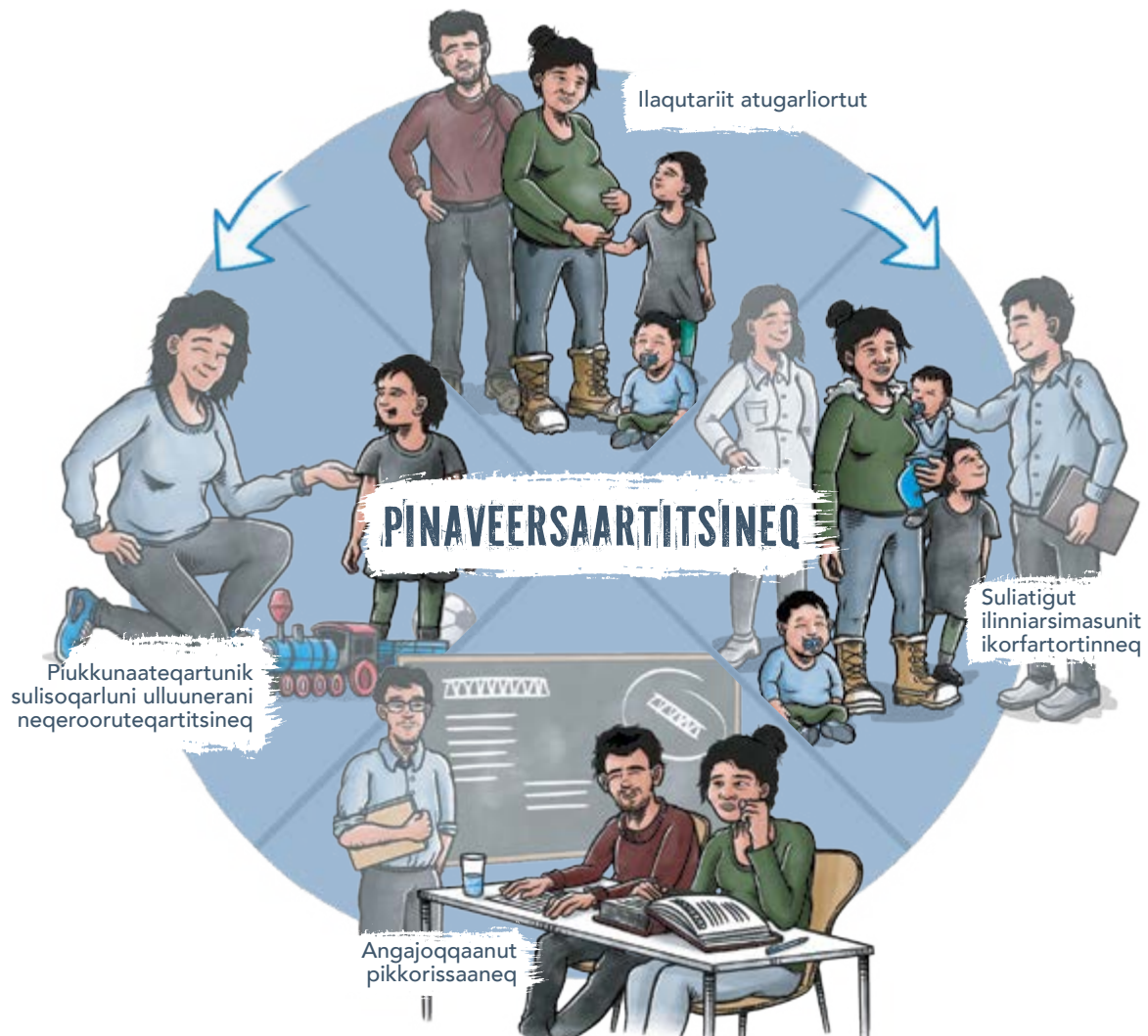
Ilutigitillugu nuna tamakkerlugu ulloq unnuarlu paaqqinniffinnik annertusaanermik pitsaassusaanillu qaffassaanermik Naalakkersuisut suliaqarput. Ulloq unnuarlu paaqqinniffinnut tunngatillugu misissueqqissaarnermik arlalinnik aamma aallartitsisoqarsimavoq. Inaarutaasumik inernerit 2020-p qiteqqunnerani/naanerani piareersimanissaat naatsorsuutigineqarpoq. Maliitseqartitsinissamut naalakkersuinikkut allaffissornikkullu kingorna aalajangiisoqassaaq.

Suleqatigiissitaq ineqarnermut tunngasunik itinerusumik misissueqqissaartoqarnissaanik aamma killiliisimavoq. Inissiat amerlavallaanik ineqarfigineqartut inissaaleqinerlu pillugit ajornartorsiutit, atorfimmuut atatillugu inissianik amigaateqarneq ilanngullugu, annertuumik ajornartorsiutaanerak akulikitsumik oqaatigineqartarsimavoq. Ajornartorsiutip tamassuma aaqqiissutissarsinissaa akisussaaffeqarfik alla aqquutigalugu Naalakkersuisunit sulissutigineqarpoq.

4. Meeqqanut
inuusuttunullu
atugarliortunut
pitsaanerusumik
suliniuteqar-
nissamut
innersuussutit

Kapitalimi matumani suleqatigiissitap innersuussutai sammisassat suliniutigineqartussallu aalajangersimasut 2020-2023-mi atuutilersinneqarsinnaasut tulleriiarlugit saqqummiunneqarput.

Siusissukkut suliniuteqartarneq pinaveersaartitsisarnerlu

Meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut siusissukkut suliniuteqarnikkut ajornartorsiutit annertusinissaasa pinaveersimatinnissaannut ilapittuutaasarpoq, kiisalu meeqqat inuusuttullu siunissaasa pitsaanerulernissaannik qulakkeerinnilluni. Kommunini pinaveersaartitsinermik suliaqartarneq siusissukkullu suliniuteqartarneq pitsanngorsarneqarluarsinnaapput.

Angajoqqaat piginnaasaannik ukkataqarneruneq: Meeqqap ineriartornera ikorfartorniarlugu angajoqqaat eqqortunik piginnaasaqarnissaat meeqqamut pingaarutilerujussuvoq. MANU angajoqqaat piginnaasaannik ukkataqarluni suliniuteqarnermut assersuutaavoq, angajoqqaanngoqqaalersunut angajoqqaanngoqqilersunullu kiisalu meeqqanut sisamat tikillugit ukiulinnut angajoqqaanut, meeravissiaqartunut angajoqqaarsianullu nuna tamakkerlugu angajoqqaanik piareersaatitut pikkorissaatitsinerulluni. Nammineq piumassutsimik nalunaartoqartarpoq maannamullu ilaqtariinnut ingerlalluarnerusunut iluaqutaaneramik takussutissaqarluni. Ilaqtariinnilli atugarliortunik suliaqarnermit misilittakkat takutippaat taakkununga pikkorissaanerit nalequssarnerusariaqartut malunniutilimmillu ikorfartuinissaq pisariaqartinneqartoq.

Suliassaqarfiit assigiinngitsut suleqatigiinnerat: Siusissukkut suliniuteqarneq iluat-sissappat suliassaqarfiit assigiinngitsut suleqatigiinnerat qanittumik suleqatigiinnis-sutaasariaqarpoq, soorlu peqqinnissaqarfiup (ernisussiorlut, peqqissaasut) kommu-nemilu inunnik isumaginnittoqarfinni sulisut akornanni. Nalinginnaasumik inunnik isumaginnittoqarfik meeqqap ilaqutaasullu ajornartorsiornerannik suliaqartut nalu-naaruteqarnerisigut ilisimatinneqareersimasarpoq. Kommuninili inunnik isumaginnit-toqarfinnit malitseqartitsineq nalinginnaasumik amigarpallaanngikkuni kingusinaar-pallaartumik aallartinneqartarpoq. Kommunini arlalinni suliaqartut immikkoortortallu akisussaaffiisa suliassaasalu agguarnerat aamma ersarluppoq, taamalu meeqqat pillu-git suliassat tiguneqanngitsoorsinnaasarlutik. Taamaammat siusinaartumik suliniute-qarnerup suliassaqarfiit assigiinngitsut suleqatigiinnerisa pitsanngorsarneqarnissaa pisariaqarpoq.

Ulluunerani neqeroorutini sulisut piginnaanngorsarneqarnerat: Ilisimatusarnerit ta-kutippaat meeqqat ineriartornerannut atugarissaarneranullu, ingammik meeqqat atu-garliortut eqqarsaatigalugit, ulluunerani neqeroorutini sulisut piginnaasaat pitsaasu-mik iluaqutaasumik aalajangiisuunerpaajusut¹². Taamaammat suliaqartut meeqqami inuusuttumiluunniit atugarliornermut ersiutinik takunnissinnaatinniarlugit sakkuler-sorneqarnissaat aalajangiisuullunnarpoq, soorlu aamma pisuni taamaattuni qanoq passussinissamik ilisimanninnissaat aalajangiisuusoq – meeqqap inuusuttulluunniit ulluinnarni ikorfartornissaa eqqarsaatigalugu kiisalu kommunemut angajoqqaanullu attaveqarneq suleqateqarnerlu eqqarsaatigalugu, qulaani taaneqartut naapertorlugit.

Kisianni ulloq unnuarlu paaqqinniffinni perorsaasutut ikiortitut ilinniarsimannngitsutut sulisut amerlasoorujussuupput. Sulisut affaasa missaat (47 pct.) perorsaasutut ikior-taapput. Perorsaasut ikinnerungaatsiarput sulisut tallimartarerutaasa missaannillutik (22 pct.), sulisunilu perorsaarnermut attuumassuteqartumik ilinniagaqarsimasut pinga-jorarterutaasa missaanniillutik (31 pct.). Ullup affaanik ullorlu naallugu sulisut agguar-nerannut tamarmik katikkaanni, ulluunerani paaqqinnittarfinni akunnerit katillugit ator-neqartut affai sinnerlugit perorsaasutut ikiortinit ilinniarsimannngitsunit isumagi-neqarput¹³.

Ulluunerani paaqqinnittarfinni najukkani ataasiakkaani sulisoqarnikkut aalajaallisaaso-qarnissaanik, kiisalu aqutsisunik sulisunillu siunnersuinikkut meeqqanut aarlerinartor-siorlutut meeqqanullu sumiginnarneqartunut nassaarnissamut, pinaveersaartitsinis-samut passussinissamullu assigiissakkamik ataatsimut periuseqarnissamik qulakkee-rinninnissamut immikkut pisariaqartitsisoqarpoq.

Ajornartorsiutit piffissaagallartillugu isumaginissaannut pinaveersaartitsineq siusis-sumillu nassaarneq pingaaruteqarput. Taamaammat suliniuteqararneq siammasissu-mik pitsanngorsarneqassaaq, taamaaliornikkut Kalaallit Nunaat tamakkerlugu mee-q-qanut inuusuttunullu tamanut iluaqutaasumik angajoqqaat, ulluunerani paaqqinnittar-finni sulisut, namminneq piumassutsiminnik sulisut suliassaqarfillu assigiinngitsut suleqatigiinnerat patajaanneroqqullugu.

.....
¹² Christoffersen, M.N. et al. (2014). *Daginstitutioners betydning for børns udvikling. En forskningsoversigt.* SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

¹³ Epinion Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfimmu (2017). Ulluunerani paaqqinnittarfinnik erseqqissaaneq

Namminneq piumassutsiminnik meeqqanut tunngatillugu isumaginninnikkut suliniuteqartarnermut ukkataqarnerulerneq: Namminneq piumassutsiminnik suliaqartut nukittoqutigaaq oqartussaasut iliusaannit allaanerusunik iliuseqarnissamut neqeroorsinnaammata. Ilaatigut ikiuinissamik, siunnersuinissamik peqqissaanissamillu neqeroorsinnaapput taamaaliornikkullu saaffinnut amerlanerusunut allatut anngussinnaallutik. Najukkami inuiaqatigiinni isumaginninnikkut ataqatigiissitsinermik pilersitseqataapputtaaq, innuttaasut akornanni tatiginninneq ammanerlu pitsanngorsarneqarluni, taamalu sumiginnaanermik allatulluunniit atugarliornermik takussutissanik siusissukkut takunnissinnaallutik. Ilutigitillugu namminneq piumassutsiminnik suliaqartut (kattuffiit) najukkami atukkanut naleqqussartarput taamaalillutillu nunaqarfimmi illoqarfimmilu piusinnaallutik.

Nammineq piumassutsimik sulinerup patajaallisarnissaa suliassaqarfiit soqutigisaqatigiiffiillu assigiinngitsut suleqatigiinnissaat ujar torneqarpoq, siammasissumillu isumaqatigiissutigineqarluni meeqqanut tunngatillugu inuiaqatigiinut akisussaaffimik kivitsinissamut nammineq piumassutsimik suliaqartut kattuffiit kivitseeqataasasut.

Tamanna piviusunngortinneqarsinaaniassammat Namminersorlutik Oqartussat, kommunit kattuffiillu akornanni ileqqussanngorlugu suleqatigiinnerunissap pilersinneqarnissaa Kalaallit Nunaanni kattuffinnit ujar torneqarpoq. Kattuffiit isumaginninnikkut suliniuteqarnernut tunniusseqataasussatut ilanngunneqarnerunissaasa qulakkeernissaa siunertarineqarpoq. Tamanna ullumikkut atuutinngilaq, kattuffiillu sunik tunniusaqarsinnaanerannik najoqqutassiat ataatsimullu paasinninneq amigaatigineqarpoq. Kommunit arlaqartut oqariartuutigaat namminneq piumassutsiminnik suliaqartut qanoq ilillutik suleqatigissanerlugit ilisimanagu. Kattuffiit immikkuullarilluinnartumik piukkunnassusaat ullumikkornit pitsaanerujussuarmik atorluarneqassapput.

Pissuseqataanik Danmarkimi aningaasaateqarfiit ataqatigiinnerusumik suleqatigiinnissamik ujartuipput, kingunerisaa tassaammat tamakkiisumik anguniagaqarnani killilimillu sunniutilimmik siammasissumik suliniutinut pullaveqarneq. Suliniutit equngasumik aggurineqarsimasutut misigineqarportaaq, illoqarfiit ilaanni amerlanerullutik ilaanilu ikinnerullutik soqaraniluunniit – aningaasaateqarfimmut kattuffimmullu nukillalaarnartumik.

Neqerooruterpassuit aamma namminneq piumassutsiminnik sulisunik pinngitsuuisinnaanngereerput. Ilutigitilluguli nalunaarutigineqarpoq nammineq piumassutsimik sulisussarsiorneq ajornartorsiutaagaluttuinnartoq. Tamanna allanngortinneqassaaq nammineq piumassutsimik sulinerup nalinganik ilisimasat ilisimanninnerlu pillugit siammarterinikkut meeqqanullu tunngatillugu isumaginninnikkut nammineq piumassuseq atorlugu suliniuteqarnermi atugassarititaasunik pitsaanerulersitsisunik pilersitsinikkut.

BOKSI 4.1

Siusissukkut suliniuteqarnerup tulleriaarnermi pingaarnerutinneqarnissaa innersuussutigineqarpoq

1. Pikkorissarnerit naleqqussakkat meeraaqqanillu siunnersortinit sunniutillimmik ikorfartuinikkut ilaqutariit atugarliortut angajoqqaat piginnaasaanik piorsaavigalugit ikiorneqassapput.
2. Sullissisut peqqissaasullu/ernisussiortullu akornanni suliassaqarfii assigiinngitsut akornanni suleqatigiinneq pitsanngorsarneqassaaq, taamaaliornikkut atugarliuutinik sumiginnaanernillu ersiutit siusinnerusukkut paasineqarlutillu iliuuseqarfigineqarsinnaaqqullugit.
3. Ulluunerani paaqqinnittarfinni sulisut pikkorissarneqarlutillu piginnaanngorsarneqassapput, atugarliuutinik sumiginnaanernillu ersiutininik siusinnerusukkut paasinnissinnaanngortillugit.
4. Meeqqanut tunngatillugu isumaginninnikkut namminneq piumasutsiminik suliqaartut atugassarititaat pitsanngorsarneqassapput, taamaaliornikkut isumaginninnikkut ajornartorsiutinik sapinngisamik sukkanerpaamik aaqqiissutissanik inuiaqatigiinni inuit siunnersuuteqarsinnaalersillugit.

Kommunini sullissinermik pitsannorsaaneq

Meeqqat ilaquataallu atugarliortut ikiorneqarnissamik pisariaqartitsigaangata isumaginnikkut oqartussat piffissaagallartillugu eqqortumik ikiuussinnaanissaat kiisalu meeqqap ilaquataasullu atugaannik malitseqartitsinerup qulakkeernissaanut qitiulluinarput. Kommunini inunnik isumaginnittoqarfiit isumaginnikkut isumannaallisaaneranni qitiupput. Meeqqat inuusuttullu pillugit suliassarpasuit arlalitsigullu pisariulluinnartut passunnissaat ajornartorsiutaasorujussuuvoq. Ilaatigut pissutaapput:

Amigartumik sullissineq: Kommunini kommunillu assigiinngitsut akornanni aaqisuussaasumik sullissinermik periuseqartoqanngilaq. Ilutigitillugu inatsisit atuutsilerinneqarniarnerat ajornartorsiutaasorujussuuvoq. Nalunaaruteqartoqartillugu piffissaagallartillugu iliuuseqartoqarneq ajorpoq aalajangersimanatillu isumaginnikkullu suliani misissuineq iliuusissatullu pilersaarutit amigaataallutik. Qaavatigullu meeqqat, ilaquataasut attaveqarfiillu naammattumik ilanngutitneqarneq ajorput.

Sulisut taarseraannerujussuat kiisalu sulisunik piukkunnaatilinnik attassinerup amigataanera: Sullissinermut tunngatillugu 2017-imi misissueqqissaarnerup¹⁴ takutip-paa kommunini sullissit 33 pct-it missaannaat inunnik siunnersortitut ilinniagaqartut. Sullissit sinneri siunnersortimut ikiortitut, inunnik isumaginnittut, isumaginninnermi ikiortitut allamilluunniit akunnattumik sivisuumilluunniit ilinniakkamik tunuliaqtaqarput. Misissueqqissaarnerup aamma takutippaa isumaginninnermut siunnersortitut ilinniagaqartut amerlasuut kommunimi atorfitsik qimallugu allatut atorfinittartut. Isumaginninnermut siunnersortit 200-t missaanniittut affaat suliassaqarfitsik qimassimavaat.

Sulisumut ataatsimut suliassat qaleriiaattut: Sullissit ataasiakkaat suliassaat 70-it 200-llu akornannik amerlatigisunik suliassaateqartut missiliorneqarpoq. Kisitsisit qaffasinnerujussuat sulisut taarseraannerujussuannik isumaginnikkullu suliassatigut piginnaasakinnerannik ilagaanni nalunaarutigineqartunik kiisalu isumaginnikkut suliassat suliareqarnerannik iliuusissatullu pilersaarutinik suliqaarnerup amigarneranik arriippallaamilluunniit passunneqarnerannik kinguneqarpoq.

Meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunutatugarliortunut suliassaqarfimmut tunngatillugu piginnaangorsaanissamut pikkorissarnissamullu periarfissanik tamakkiisumik takunnissinnaanginneq: Meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut suliassaqarfimmut tunngatillugu piginnaangorsarnissamut piukkunnarsarnissamullu neqeroorutit pioreersut ataatsimut takuneqarsinnaanissaat ujar torneqartorujussuuvoq. Ataatsimut takunnissinnaanginneq pissutigalugu pikkorissarnerit saaffigisanut naammattumik naleqqussarneqanngillat, neqeroorutit piumasallu ataqatigiinnerat naammangillat pikkorissarnerillu neqeroorutigineqartut qaleriiaartumik imaqartineqarput imaluunniit pikkorissarnerit isumaginninnermut tunngasuni ilinniarfinni ataatsimoortumik iluaqutaasumik ilaatinneqartariaqarlutik. Suliamik ilisimasalinnut piginnaasanik suliassarpasuarunik pisariusunik passussinermi atugassaannik ineriartortitsisoqannginnera tamakkiisumik takunnissinnaanginnerup kinguneraa.

.....
¹⁴ Ilaqutariinnermut, Naligiissitaanermut, Isumaginninnermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalakkersuisoqarfik: Eqikkaasumik nalunaarussiaq, januaari 2017, Deloitte.

Misilittakkat takutippaat akuttunngitsumik piginnaangorsaalluni pikkorissarnerit, issiaqatigalugit ilinniarititsinerit qanittumillu malitseqartitsinerit aqutugalugit sullissineq pitsannngorsarneqarsinnaasoq. Ataatsimoorussamik IT-mik aqutsissut sullissinermut aamma ikorfartuisinnaavoq paasissutissallu tunngavigalugit aqutsinermut iluaqutaassalluni. Kommunit tallimat tamarmik elektroniskimik sullissinermut allaqaatinullu aqutsissumik (ESDH) atuutilersitsissapput.

Kommunini sullissinermi ajornartorsiutit pissutigalugit meeqqanut inuusuttunullu kiisalu ilaqaataannut atugarliortunut iliuuseqarneq qitiusoq sanngiippallaarpoq. Kommunini sullissinerup pitsaassusaata qaffannissaanut siunertaqarluni iliuuseqarfigineqartariaqarpoq. Meeqqat inuusuttullu atugarliortut amerlanerusut piffissaagalartillugu ikiorneqarnissaat qulakkiissavaa ajortumillu uteqattaartoq kipitinneqarluni.

BOKSI 4.2

Meeqqanut inuusuttunullu tunngatillugu kommunini sullissineq malunnaatilimmik pitsannngorsarneqarnissaa innersuussutigineqarpoq

5. Kommunit oqartussaaffii assigiinngitsut akornanni suleqatigiinnikkut taartinillu ikiorteqarnikkut suliat meeqqanut inuusuttunullu tunngasut suliarineqannngitsut ikilisarneqassapput.
6. Kommunini tallimani tamani sullissinermi ataatsimut periusissaq atulersineqassaaq, taamaaliornikkut najoqqutassiat, ilutsit suliasallu allattorsimaffii ilanngullugit, sullissisunit tamanit atuinissaat qulakkeerneqassalluni. Tassunga ilanngullugit aqutsisunik sulisunillu piginnaangorsaaneq issiaqatigalugillu ilitersuineq ingerlanneqassapput, qaffasissumik pitsaassusilimmik sullissinerup ikorfartornissaanut sakkulersorneqassallutik. Ilutigitillugu isumaginninnermut suliasanut ESDH-mik aqutsissutip atuutilersinneqarnissaanut Pitsaaliuinnermut Isumaginninnermullu Aqutsisoqarfik ikorfartuissaaq.
7. Internetikkut pikkorissarnernut isaaftimmik pilersitsinikkut meeqqanut inuusuttunullu tunngasuni sulisunut pikkorissaatit pioreersut sueneri tamakkiisumik takuneqarsinnaalissapput, pikkorissaatit neqeroorutigineqartut naleqqussarnerisigut pikkorissarnerillu soraarummeerutigineqarsinnaasut amerlinissaasa qulakkeerneratigut.

Meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut neqeroorutit amerlanerusut

Meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut isumaginninnikkut sulinermi iliuuseqarnermut qitiullunnarpoq, inuttut nukissaqarnerisa nukittorsarnissaannik peqqinnartumillu ineriartornissaannut ikorfartornissaannik imaqartunik neqerooruteqarnissaaq, taamaaliornikkut inuunermi ingerlaqqinnissaannut sapinngisamik ikiorneqarsinnaaqqullugit. Suliniutigineqartut ingerlalluartut ullumikkut arlaqarput ikiuukkumanissamullu aamma periarfissaqarluni. Arlalinnili utaqqisunut allattorsimaffeqarpoq neqeroorumullu meeqqat inuusuttullu sivisuumik utaqqisariaqartarlutik. Ajornartorsiutaasuni ersarissaatigineqarpoq:

Meeqqat inuusuttullu atugarliortut unnukkut unnuakkut sapaatillu akunnerisa naanerini paarinerlunneqarnissamut sumiginnarneqarnissamullu atugarliortut naammattumik isumannaallisaanikkut aqqiivigineqannngillat: Meeqqat pingaarnertut unnukkut, unnuakkut sapaatillu akunnerisa naanerini mianernarnerpaasartut nalilerneqarpoq kinguaassiutitigullu kannguttaatsuliorfigineqarnissamik, angajoqqaat imigas-

sartornerat pissutigalugu paarinerlunneqarnissamik imaluunniit allatut sumiginnarneqarnissamik aarlerinartorsiornerpaasarput. Taamaammat meeqqat inuusuttullu atugarliortut amerlavallaat paarsinnaasumik inersimasortaarunnermut angerlarsimasinnaajunnaarnermulluunniit pisinnaasarput. Kalaallit Nunaanni Politiit oqaluttuarput meeqqat inuusuttullu amerlaqisut unnuakkut aqqusinerni angalaaginnartut takussaa-sartut aningaasarsiffiillu nalaanni amerlanerusartut.

Taamaattoqartillugu sunngiffimmi sammisassaqtitsiviit orniguttarfiillu illersuutaapput meeqqanullu attaveqaataallutik. Orniguttarfiit meeqqanik atugarliortunik aamma nassaarsinnaapput nalunaaruteqarlutillu. Pisariaqtitsinerli naammassiniarlugu orniguttarfiit naammangillat. Taamaammat meeqqat atugarliortut unnukkut, unnuakkut sapaatillu akunnerisa naaneranni qimarnguivigisinnaasaannik arlalinnik pilersitsinissaq pisariaqarpoq. Sumiiffik toqqissisimaffigisinnaasaat siunnersorneqarnissamut, nerinissamut unnuinissamullu periarfissiisoq.

Ilaqutariinnut Sullissivinni suliarineqartut nukissat piginnaasallu tassaniittut eqqarsaatigalugit siammasippallaqaat: Kommunit meeqqanut, inuusuttunut ilaqa-taannullu atugarliortunut ikiuiniarneranni Ilaqutariinnut Sullissiviit qitiupput. Ilaquta-riinnut Sullissiviit 16-iusut Kalaallit Nunaanni tamakkerlugu agguataarneqarsimapput, meeqqap najugaqarfia aallaavigalugu sumiiffinni qanigisani ikiuinissamut periarfissiil-lutik. Ilaqutariinnullu sullissiviit sumiiffimmi najukkami akulikitsumik neqeroorutitu-aasarpoq. Ilaqutariinnut Sullissiviit qitiusumik suliassaqarnerat pissutigalugu amer-lanerit siammasissorujussuarnik suliaqartariaqartarput soorlu ilaqutariinnik katsor-saanermik, pitsaaliuineramik, siunnersuineramik, ikiuigasuarnermik, peqqissutsimik siu-arsaanermik katsorsaanermillu suliaqarnermik. Suliassarisartagaat aamma qitiusumik suliassaannit allaanerusunik aamma ingerlatsisarput soorlu AA-mi ataatsimiinnerit, pujortarunnaarniarluni pikkorissarnerit utoqqarnullu sammisassaqtitsinerit.

Ilaqutariinnut Sullissiviit kommuninit ingerlanneqarput kommunillu ataasiakkaat nam-minneq aalajangertarpaat Ilaqutariinnut Sullissiviup kikkut saaffigissanera iiliusis-sallu suut neqeroorutigineqassanersut. Siunertaq, suliassat neqeroorutillu qitiusumit annertunerusumik nassuiarneqarsimangillat kiisalu meeqqap inuusuttullu pisariaqar-titaat qitiutinneqarnissaat qanoq pitsaanerpaamik qulakkeerneqarnissaanut ataatsi-mut najoqqutassanik aalajangersaasoqarsimanani. Ilaqutariinnut Sullissivinnik misis-sueqqissaarnerit takutippaat anguniakkat ersarissut kiisalu sullissivimmi suliassat aamma/imaluunniit suliassat killilerneqarnissaat amigaatigineqartut¹⁵.

Meeqqat inuusuttullu atugarliortut amerlanerusut pisariaqartitaminnik ikiorneqas-sappata Ilaqutariinnut Sullissiviit siammasissumik suliaat killilerneqartariaqarput, neqeroorutit meeqqanut inuusuttunut ilaqa-taannullu atugarliortunut annertunerusu-mik neqerooruteqartilerlugit. Ilaqutariinnut Sullissiviit siunissami ilaqutariinnut siam-masinnerusumik iliuseqarnissamik neqerooruteqarsinnaalerumaarnerat aallaavigi-neqarsinnaavoq.

.....
15 Isumaginninnermut Aqutsisoqarfik (2017) *Kalaallit Nunaanni meeqqanik inuusuttunillu isumaginninnikkut aarlerinartorsiorunik sullissinermi Kalaallit Nunaanni Namminersorlutik Oqartussanik tapersersuineq, misissueqqissaarinnermit nalunaarusiaq* Ilaqutariinnermut, Kultureqarnermut, Ilageeqarnermut Naligiissitaanermullu Naalakkersuisoqarfik (2011) Ilaqutariinnut Sullissivinnik nalilersuineq 2010/2011.

Meeqqanut inuusuttunullu kinguaassiutigut atornerlunneqarsimasunut illoqarfinni nunaqarfinnilu ornigulluni katsorsaansamik neqeroorutinik amerlanerusunik pisariaqartitsisoqarpoq. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartoqatigiit Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartoqatigiit 2015-imi aallartinnikut meeqqanik inuusuttunullu kinguaassiutigut atornerlunneqarsimasunik ornigulluni katsorsaansamut neqeroorutaavoq pingaarutilik. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartoqatigiit tarnip pissusaanik ilisimasalinnik katsorsaasunillu inuttaqartoq erseqqissaanissaq najukkamilu katsorsaanissaq siunertaralugu illoqarfinnut nunaqarfinnullu angalasarpog.

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartoqatigiit ulloq manna tikillugu suliniutip iluaqutaaneraniq qulakkeerinnissimavoq ilaatigullu meeqqat pillugit suliassanik 100-t missaanniittunik suliqaarsimalluni. Piviusumilli pisariaqartinneqartut annertunerujussuunissaa nalilerneqarpoq. Ilutigitillugu illoqarfinni katsorsaansamut neqeroorutit suli amerlanerusut ujarторneqarput. Taamaattumik sukkanerusumik erseqqissaaneq katsorsaanerlu tulleriiarinermi pingaarnersiorneqartariaqarput, meeqqat ilaqutariillu pisariaqartitaminnik sukkanerpaamik ikiorneqarsinnaaqqullugit. Meeqqat kinguaassiutigut atornerlunneqarsimasut pillugit qulaajaaneq katsorsaanerlu kiisalu pisimasunik katersaatinit, meeqqap inuunermi atugarisaanik, pissarititaanik, avatangiisaanik kulturikkullu ataqatigiinnerannik sillimaffigalugit ilisimasanik atuutilersinneqarnerusimasunik aamma ujar тuisoqarpoq.

Taamaammat meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut neqeroorutit assigiinngitsut amerlineqarnissaat pisariaqarpoq, meeqqat inuusuttullu amerlanerusut illoqarfinni *aamma* nunaqarfinni pisariaqartitaminnik ikiorneqarsinnaanissaat ilaatigut qulakkeerneqassammat.

Meeqqat inuusuttullu atugarliortut neqeroorutinik naleqquttunik pisariaqartitsippot, inuunermi ingerlariaqqinnissaminnut eqqortumik ikiorneqarlutillu pitsaanerpaamik ikiorluarneqarniassammata. Meeqqamut ikioqqusumut oqartussat ikiuisinnaasumut innersuussisinnaanngippata meeraq marloriaammik sumiginnarneqassaaq. Neqeroorutini pioreersuni piginnaaneqarnerusunik qulakkeerinninnissaq pisariaqarpoq, meeqqat inuusuttullu amerlanerujussuit pisariaqartitaminnik ikiorneqarsinnaaqqullugit.

BOKSI 4.3

Meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut neqeroorutit amerlineqarnissai innersuussutigineqarpoq

8. Meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut sammititanik unnukkut, unnuakut sapaatillu akunnerisa naaneranni orninneqarsinnaasunik amerlanerusunik pilersitsisoqassaaq.
9. Ilaqutariinnut Sullissiviit meeqqanut, inuusuttunut ilaqutaannullu atugarliortunut annertunerusumik siunnerfilerneqassapput.
10. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasartoqatigiit marloriaatinngortinneqassapput, meeqqat inuusuttullu amerlanerusut illoqarfimminni nunaqarfimminilu ikiorneqarsinnaalersillugit. Ilutigitillugu Qitiusumik Siunnersuisarfik patajaallisarneqassaaq.

Meeqqat inuusuttullu kinguaassiutikkut atornerlunneqarsimasut inatsisitigut illersugaanerat pitsanngorsarneqassaaq

Kinguaassiutitigut atornerluinerpassuit eqqorneqartunut, qanigisaannut inuiaqatigiinnullu tamakkiisumik annertuumik sunniuteqarput, *takuuk kapitali 3*. Tamassuma sania-tigut eqqugaasoq pinerliisorlu imminnut ilisimasarikkajupput najukkamilu inuiaqatigiinni inooqataallutik. Atornerlunneqarnermit eqqarsartaatsikkut kingunerlutsitsiner-mut eqqugaasullu inatsisitigut illersugaanerat isumalerujussuuvoq, ingammik piner-liisup pinerluttulerinermi suliap aallartinnissaanut naammattumik tunngavissaqarsi-mangippat.

Kinguaassiutitigut atornerluineq ajorluinnartunik kinguneqarsinnaavoq, ilaallutik isumaginninnikkut ajornartorsiutit, atornerluineq imminullu toqunneq. Eqqortumik katsorsarneqanngikkuni ajortumillu uteqattaartumik kipititsisimangikkuni atornerlunneqarsimasup kingusinnerusukkut atornerluisutut inississinnaanera aamma aarlerinaateqarpoq.

Ajornartorsiummut pingaarutilimmik aalajangiisuusut arlaliunerat nalilernerqarpoq, matumani:

Meeqqamik kinguaassiutitigut atoqateqarluni allatulluunniit kinguaassiutitigut iliorluni pinngitsaaliinermik suliani pineqaatissiissutinik qaffaaneq: Naalackersuisut kinguaassiutitigut atornerluineq akiorniarlugu periusissiaanni – Killiliisami – atuarneqarsinnaavoq misissuinerit assigiinngitsut takutikkaat innuttaasut pingajorarterutaat kinguaassiutimikkut atornerlunneqarsimasut. Atornerluineq eqqugaasumut itisuumik innarliisinnaavoq, taamaammat pinerliisup pineqaatissiissutaa innuttaasut inatsisitigut illersugaasutut misigisaannut naapertuuttariaqarpoq. Meeqqanik 18-it ataallugit ukiulinnik kinguaassiutitigut atoqateqarluni allatulluunniit kinguaassiutitigut iliorluni pinngitsaaliinernik suliani pineqaatissiissutit qaffannerisigut tamanna anguneqasaaq.

Kinguaassiutitigut atornerluinernik suliat sukkasuumik sunniutilimmillu passunneqartassapput: Kinguaassiutitigut atornerluinerpassuit eqqugaasunut inuunermi atugasarititaannut, qanigisaasunut inuiaqatigiinnullu tamakkiisumut annertuumik sunniuteqartarput. Suliani taamaattuni Kalaallit Nunaanni oqartussani akisussaaffeqartuni sunniutilimmik qajannaatsumillu suliniuteqartuarnissaq taamaammat pingaaruteqarpoq. Kinguaassiutitigut atornerluineq isumaginninnikkut ajornartorsiuterpassuarnik malitseqartarpoq. Meeqqanut inuusuttunullu kinguaassiutitigut atornerluinernik suliat siusissukkut suliniuteqarfigineqarnerat sunniutilimmillu passunneqarnerat ikorfartorniartarlugit misissuinerit unnerluutiginninnerillu sunniuteqarluarnerulersinnissaasa

qulakkeernissaa pissusissamisoorsinnaavoq. Kalaallit Nunaanni Politiinit meeqqanut kinguaassiutitigut atornerluinernik suliat ukkatarineqareerput. Ukkatarinninnerat ikorfartorniarlugu innersuussutigineqarpoq politiini immikkoortortamik, kinguaassiutitigut atornerluinernik sulianik ukkatarinnissinnaasumik, suliaqartussamik pilersitsisoqassasoq. Suliani misissuinernut eqqugaasunillu videokkut killisiuinernut kingornalu immaq pinerluttoqarneranik misissuisoqarneranut atatillugu uppersaatinik katersinernut tunngatillugu atuutissaaq. Immikkoortorta sinerissami politiinut ikiuussinnaanera aamma atuuppoq.

Inunnut kinguaassiutitigut kannguttaatsuliornermik pissusilersortartunut sammititamik katsorsaaneramik neqeroorteqanngilaq: Killiliisami periusissiaq naapertorlugu pissutsit qanoq innerannik napsitsiniarluni siunissamilu atornerluinerit pinaveersaartinniarlugit eqqugaasunik ikiunerit assigalugit kinguaassiutitigut kannguttaatsulior tartut kannguttaatsuliornerat unitsinniarlugu ikiorneqartariaqarput. Inuit kinguaassiutitigut kannguttaatsuliornermik pissusilersortartut ikorfartorlugillu katsorsar nissaat, siunissami meeqqanik atornerluinerit pinaveersaartinniarlugit, suliaqarnermut pingaaruteqartorujussuuvoq. Suliniutit aamma pinerliisinnaasunut meeqqanik kinguaassiutitigut atoqateqarnermik eqqarsaateqarlutillu takorluuisunut atornerluinissaannik pinaveersaartitsivigineqarsinnaapput.

BOKSI 4.4

Kinguaassiutimikkut atornerlunneqarsimasut inatsisitigut illersugaanerisa qulakkeernissaanut annertuumik iliuuseqartoqarnissaa innersuussutigineqarpoq

- 11.** Meeqqanik kinguaassiutitigut atoqateqarluni allatullu kinguaassiutitigut iliuuseqarluni pinngitsaaliinerni pineqaatissiissutit qaffannissaat.
- 12.** Kalaallit Nunaanni Politiini immikkoortortamik meeqqanut kinguaassiutitigut atornerluinernik akiuinermik suliaqartussamik pilersitsineq.
- 13.** Kalaallit Nunaanni Pinerluttunik Isumaginnittuni kinguaassiutitigut pinerluteqarsimasutut pineqaatissinneqarsimasunut iliuusissamik pilersitsineq.
- 14.** Nuummi Pineqaatissinneqarsimasunut Inissiisarfimmi katsorsagassanut inissaliisoqarnissaa.
- 15.** Kalaallit Nunaanni Pinerluttunik Isumaginnittut Katsorsaaneritut attaveqatigiinnut ilanngunneqassasoq.
- 16.** Pinerliisimasunut isertitsivimmeereernermit eqqartuunneqarsimanani-luunniit katsorsaavimmik sullissivimmik pilersitsineq.

5. Malitseqartitsineq Atulersitsinerlu

Innersuussutit ataavartumik malitseqartinneqartarnissaat atulersinneqarnissaannullu ikorfartuisoqartarnissaa pisariaqartoq suleqatigiissitaq naliliivoq. Taamaammat siunnersuutigineqarpoq naalakkersuisoqarfinni, aqutsisoqarfinni kommuninilu aqutsisunik sinniisunik naleqquttunik inuttalerlugu kalaallit-qallunaallu aqutsisoqatigiivini piler-sitsisoqassasoq, atuutsitsilerneramik siumullu ingerlasoqarneranik tamakkiisumik akisussaaffeqartussamik. Aqutsisoqatigiit periusissanik sammiviliisunillu aalajangiisinaatitaasariaqarput. Aqutsisoqatigiit suliniutit pilersinneqarnerannik ukiuni sisamani tulliuuttuni malinnaasinnaavoq, qulakkeerniarlugu meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunik allannguisumik ilumut iluaqutaanersut, isumannaallisillugit tunngavilerneqarsimanersut suleqatigiinnerlu naappat ineriartorteqqinneqarsinnaanersut. Sulineq pil-lugu ukiumut marloriarluni aqutsisoqatigiit nalunaarusiortassaaq Danmarkimilu naalakkersuisunut, Naalakkersuisunut kommuninullu tamassuminnga ilisimatitsissuteqarluni.

Ilutigitillugu suliniutit Pitsaaliuinnermut Isumaginninnermullu Aqutsisoqarfimmi tunngavilerneqartussat atulersinniarnernannut sulinermi suliniutit qajannaatsumik periaatsitigullu ikorfartorneqartumik malitseqartinneqarsinnaapput.

Takussutissiinerit malitseqartinneqarnerat

Suliniutinut aalajangersimasunut atulersinneqartunut kiisalu nakuusernerit, angerlarsimaffinni eqqissiviilliornermik kinguaassiutitigullu kannguttaatsuliornerit pillugit nalunaarutiginninnernut kiisalu imminut toqunnernut takussutissiinernut attuumassuteqartunut takussutissiinernut aalajangersimasunut malitseqartitsisoqarsinnaavoq.

Anguniakkanik malitseqartitsinerni naalakkersuinikkut-periusissatigut suliniutinik pitsanngorsaalluni suliasaqaarfiit assigiinngitsut akornanni sulinerup kiisalu meeqqanut, inuusuttunut ilaqaataannullu atugarliortunut qanoq isumaqarnerisa malinnaaffigineqarsinnaanissaa siunertarineqarpoq. Suliniutit siunnersuutigineqartut atulersinneqarnerini ineriartornerannik malinnaasinnaajumalluni suleqatigiissitamit piumasaqaatit pingasut malinneqarnissaat innersuussutigineqarpoq, *takuuk boksi 5.1.*

BOKSI 5.1.

Suliniutit siunnersuutigineqartut atuutsinneqalernissaannut piumasaqaatit attuumassutillit

- Nalunaarutigineqartut amerlassusiisa amerliartornerat
- Kommunit ingerlatsiviini meeqqat inuusuttullu atugarliortut pillugit suliat suliarineqanngitsut amerlassusiisa killiffiat
- Meeqqanut inuusuttunullu kinguaassiutitigut kannguttaat suliorfigineqarsimasunut katsorsaanissamut periarfissat

Tamakkiisumik suliniuteqarnermi meeqqat inuusuttullu atugarliortut atugaasa pitsanngorsarnissaat atugarissaarnerisalu annertusinissaat siunertarineqarpoq. Suliniutit taamaallaat ukiuni sisamani sulissutigineqareerlutik toqqaannartumik sunniutaannik takussutissarsinissap ajornakusoorsinnaanera naatsorsuutigisariaqaraluarluni tamasma naalakkersuinikkut ukkatariuarneqarnissaat aalajangiisuusutut isigineqarpoq.

Taamaammat malitseqartitsinermut meeqqat inuusuttullu atugarissaarnerannik takussutissat pingasut ilanngunneqarnissaat siunnersuutigineqarpoq, *takuuk boksi 5.2*. Meeqqat inuusuttullu atugarliortut atugarissaarnissaannik isumalimmik atukkat ineriartornerannut uuttorneqarsinnaasut aalajangersimasut pingaarnerit ilagimmassuk takussutissat toqqarneqarsimapput.

BOKSI 5.2.

Meeqqat inuusuttullu atugarliortut atugarissaarnerannut takussutissat

- Nakuusernermik, angerlarsimaffimmi eqqissiviilliornermik kinguaassiu-titigullu atornerluinernik/kannguttaatsuliornernik nalunaaruteqarnerit amerlassusaat.
- Inissiinerit amerlassusiisa amerliartornerat.
- Meeqqat inuusuttullu akornanni imminut toquttut amerlassusaat.

Atulersitsinermut suliatigut periaatsitigullu ikorfartuineq

Pitsaaliuinnermut Isumaginninnermullu Aqutsisoqarfik ukiuni aggersuni annertuumik suliaasaqarpoq, katsorsaanerit neqeroorutit annertusaanermik nutaanillu pilersitsinermik, kommunit suliatigut periaatsitigullu ikorfartorlugit kiisalu inuiaqatigiinni inuit suliaqartut nukittunerisut annertusarneranni qitiulluni. Tamassuma qaavatigut aqutsisoqarfik pingaarutilinnik naalakkersuinikkut tulleriiaarinermit pingaarnersiukkanik sulianik ingerlataqareerpoq, ilaatigut Killiliisap kiisalu Angajoqqaat meeqqanik sumiginnaasarnerat akiorniarlugu nuna tamakkerlugu iliussissanut pilersaarutaata malitsigisaanik suliaassat.

Pitsaaliuinnermut Isumaginninnermullu Aqutsisoqarfik ikorfartorniarlugu Danmarkimi Isumaginninnermut Aqutsisoqarfimmik suleqateqarneq ingerlaannassaaq. Satspuljemi suliniummumut "Kalaallit Nunaanni meeqqanik inuusuttunillu isumaginninnikkut atugarliortunik sullissinermi Namminersorlutik Oqartussanik tapersersuineq"-mut (2017-2020) ilaatillugu Isumaginninnermut Aqutsisoqarfik suliniutinut aalajangersimasunut tunngatillugu sullissinermut, ilaqutariinnut sullissivinnut, ulloq unnuarlu paaqqinniffinnut kiisalu piginnaasanik ineriartortitsinernut tunngatillugit suliatigut periaatsitigullu qanimut ikorfartuisimavoq. Satspuljemi suliniutaasoq aqutugalugu misilittakkat pitsaasut pissarsiarineqarsimasut siunissami aallaavigineqassapput suliniutissallu aallaavigalugit suleqatigiinneq nangeqqinneqassalluni.

6. Innersuussutit
itisilerlugit
nassuiarneri

INNERSUUSSUT 1. Pingaartumik ilaqtariit qajannartut erloqisullu immikkut ukkataralugit angajoqqaat piginnaasaannik nukittorsaaneq

Suleqatigiissitap innersuussutigaa angajoqqaat piginnaasaannik annertusaanermik suliniutaareersoq (MANU) annertusarneqassasoq ilaqtariit qajannartut erloqisullu ukkatarineru-neratigut meeraaqanillu siunnersuisut atorlugit sunniutilimmik ikorfartuinikkut.

Meeqqat ineriartornerannik, isumassornerannik il.il. ikorfartuinerusinnaalersillugit taamalu sumiginnaanermik pitsaaliuilluni, angajoqqaat atugarliortut sakkulersorneqarnissaat siuner-tarineqarpoq.

Suliniutip nassuiarnera

Angajoqqaanik pikkorissaaneq pioreersoq, MANU aqutigalugu, atortullu pioreersut aallaavigalugit ilaqtariinnut immikkut atugarliuuteqartunut siunnerfilimmik pikkorissarnernik Pitsaaliuinnermut Isumaginninnermullu Aqutsisoqarfik ineriartortitsissaaq.

Pikkorissarnerup MANU-mi pikkorissarnernut allanut sanilliullugu allaanerussutigissavaa tunngaviusumik pikkorissutsimik taamalu iliornerusunik sammitinneqarnerussammat. Pikkorissarneq nammineq misiliinnermut iliuuseqarnermullu sammitinneqassaaq, Ilaqtariit immikkut atugarliuuteqartut ulluinnarni atorsinnaasaminnik aalajangersimasunik sakkussa-qalersinniarlugit. Taamaammat saqqummiusseriaaseq immikkut sammineqassaaq, soorlu filminik, videunik ilitersuutinik takusassanillu atuinerunikkut.

Pikkorissarnerit angajoqqaanut naartunermit meeqqap pingasunik ukioqalernissaata tun-gaanut sammitinneqassaaq, taamaalilluni meeraq ulluni 1000-ini siullerni, meeqqap ineriartorneranut aalajangiisuulluinnartumi, malinnaavigineqassalluni. Eqimattat mikisunnguak-kaarlugit pikkorissarnerit ingerlanneqassapput, attaveqaaqatigiinnermik pilersitseqataasus-saassalluni. Pikkorissarnerit peqinnissaqarfimmi sulisunit ingerlanneqartarnissaat aallaav-iusaaq.

Pikkorissarnerit allanngorarsinnaanngorlugit najukkani aqqissorneqassapput. Assersuuti-galugu pikkorissarnerit unnukut ingerlanneqarsinnaassapput. Takkunnernut attassinernul-lu tamanna qulakkeerinneqataassaaq. Attassineq suli pitsaanerulersinniarlugu angajoqqaat pikkorissarnerup aallartinnerani tunngaviusumik pisariaqartitanik poortukkamik tunineqas-sapput soorlu milutsitsinermi akiseq, naalungiarsulerinnermut akiseq, nangit, pinngussat ati-sallu. Poortukkanik inerisaaneq agguaanerlu sapinngisamik suliniaqatigiiffimmut naalakker-suisutiguunngitsumut suliakkiutigineqassaaq.

Ilaqtariit immikkut atugarliuuteqartut annertusisamik ikorfartorneqarnissaminnut MANU-mut attuumassuteqartinneqarnissaminnut periarfissaqassapput. Tamanna meeraaqanun siunnersortit, assersuutigalugu napparsimmavinni sulisut, Ilaqtariinnut Sullissivinniittut allarlunnarmeersumilluunniit aqutigalugit qanoq iliornissamut siunnersuillutilluunniit ilit-sersuisinnaapput.

Ilaqtariinnut immikkut atugarliuuteqartunut immikkut sammisumik ingerlatsinerup sania-tigut, MANU-p neqeroorutai ilaneqassapput meeqqanut tallimanit arfinilinnut ukiullit anga-joqqaavilu ilaatinneqalerlutik. MANU-mi pigineqareersut aallaavigalugit atortussat Pitsaa-liuinnermut Isumaginninnermullu Aqutsisoqarfimmit inerisarneqassapput.

INNERSUUSSUT 2. Kommunini sullissisut, peqqissaasut ernissuortullu akornanni suliassa qarfiit assigiinngitsut akornanni sulialinnik suleqatigiinneq patajaatsoq

Suleqatigiissitap innersuussutigaa kommunini sullissisut peqqinnissa qarfirmilu sulisut soorlu najukkani peqqissaasut ernissuortullu akornanni suliassa qarfiit assigiinngitsut akornanni suliallit suleqatigiinnerup patajaallisarneqassasoq.

Ilaqutariit immikkut atugarliuteqartut sapinngisamik siusinnerpaamik paasineqarnissaat sukkanerpaamillu ikiorneqarnissaat siunertarineqarpoq. Taamaaliornikkut meeqqat ilaqtariilluunniit qajannartut erloqisullu suliassa qarfiit akornanni katataanninnissaat qulakkeerneqassaaq soorlu aamma suliat assigiinngitsut akornanni oqaloqatigiinneq pisassalluni, meeqqat ilaqutaallu ataasiakkaat ikorfartorneqarnissamut pisariaqartitaat suliassa qarfiit assigiinngitsut akornanni sulisunit aqutsisunillu oqaluuserineqarsinnaassallutik. Suleqatigiinnerup patajaallisinneratigut meeqqanut inuusuttunullu ilaqutaannullu iluaqutaasumik siusissumik iliuuseqarnissamut periarfissat pitsaanerulernissaat qulakkeerneqassaaq.

Suliniutip nassuiarnera

Suliassa qarfiit assigiinngitsut akornanni soorlu kommunini najukkani isumaginninnermut, atuarfeqarnermut, atualersimannngitsunut peqqinnissamullu tunngasuni, aqutsisut sulisullu patajaatsumik suleqatigiinnermik ineriartortitsinissaq pisariaqarpoq. Taamaammat Pitsaaliuinnermut Isumaginninnermullu Aqutsisoqarfik suliniutip "Ilaqutariinnut naartusunut siusissumik iliuuseqarneq"-up atulersinniarneranut suli ingerlasumut ullumikkornit annertunerusumik ikorfartuissaaq, suliassanik aqqissuilluni, ataqatigiissilluni, siunnersuilluni ikiuullunilu.

Sulia qarfiit ataatsimoorutigaa, suliat aalajangersimasut pillugit nalinginnaasumik tassungalugu tunngatillugu suliassa qarfiit assigiinngitsut akornanni sulialinni suliat pillugit oqaloqatigiinnerit, suleqatigiiffiit, atuuffiit akisussaaffiillu ingerlaavartumik qulakkeertussaammassuk. Ilassutitut ataatsimiinnerni misilittakkat atornerqartut pitsaanerpaat pillugit paarlaasseqatigiiffiusinnaapput.

Suliassa qarfiit assigiinngitsut akornanni suleqatigiinneq ingerlalluassappat qitiusumit qanimit malinnaavigineqartariaqarnera qitiusumiillu ataatsimiinnernik aqqissuinnermik ikiuuttoqartariaqarnera Pitsaaliuinnermut Isumaginninnermullu Aqutsisoqarfiup misilittagaraa. Soorlu aamma qitiusumit ataatsimiisitsinernut ikiuuttoqartussaalluni. Taamaammat najukkani Siusissukkut suliniuteqarnerup atulersinnissaanik ikorfartuinerup ullumikkornit annertunerulernissaa patajaallisikkumallugu aqutsisoqarfimmi nuna tamakkerlugu siunnersuineq pitsanngorsarneqartariaqarpoq.

Suleqatigiinnermik aalajangersimasumik ataatsimiittarnerit saniatigut najukkani isumasioqatigiinnerit ingerlanneqartassapput, Pitsaaliuinnermut Isumaginninnermullu Aqutsisoqarfik najukkani peqqinnissamik suliaqartut suleqatigalugit siusissumik ujaasinnermillu suliniuteqarnerit pingaaruteqassusaat pillugit ilisimasanik siammarterissallutik. Suliassa qarfiit assigiinngitsut akornanni suleqatigiinnermik tamanna patajaallisitsissaaq suliaqartullu siusissukkut suliniuteqarnermik suliaqartut sakkulersorneqassallutik.

"Ilaqutariinnut naartusunut siusissukkut iliuuseqarneq"-mik nalilersuinnermit ilisimasat qulaanilu taaneqartunit misilittakkat tunngavigalugit, meeqqanut ilaqutaannullu qajannartunut erloqisunullu tunngatillugu suliassa qarfiit assigiinngitsut akornanni suleqatigiinnermut najoqqutassamik atugassarititallu nassuiaataannik aqutsisoqarfik suliaqassaaq. Najoqqutassani atugassarititallu nassuiaataanni atuuffiit, meeqqanut ilaqutaannullu qajannartunut erloqisunullu tunngatillugu akisussaaffiit suliassallu agguataarnerat, misilittakkat atornerqartut pitsaanerpaat assersuutaat ilanngullugit, najoqqutassaqartinneqassapput.

INNERSUUSSUT 3. Ulluunerani neqeroorutini sulisunik pikkorissaaneq piginnaasanillu ineriartortitsineq

Suleqatigiissitamit innersuussutigineqarpoq ulluunerani neqeroorutini sulisunik najukkami pikkorissaaneq piginnaasanillu ineriartortitsineq qulakkeerniarlugu angalaqatigiittartunik pilersitsisoqassasoq, ilanngullugit meeqqanik sumiginnaanermik siusissukkut nassaarneq pinaveersaartitsinerlu immikkut ukkatarineqassasut. Taamaaliornikkut meeqqat sumiginarneqartut sumiginarneqaratarsinnaasulluunniit nassaaralugillu ikorfartornissaanut ulluunerani neqeroorutini sulisut pitsaanagerusunik sakkussaqaalissapput.

Suliniutip nassuiarnera

Ulluunerani neqerooruteqarfinni sulisut kalaallit meeqqanik sumiginarneqaratarsinnaasunik sumiginarneqartunillu nassaarnissamik, pitsaaliuineramik isumaginninnermillu ilisimasanik pikkorissartinneqassapput.

Pikkorissarneq Danmarkimi Praksiskonsulentinit ikorfartorneqartoq (ilitersuisumik ilitersuineramik periaaseq), Danmarkimi Børne- og Undervisningsministereqarfimmi Styrelsen for Uddannelse og Kvalitet-imit aaqqissorneqartumik, Ilinniartitaanermut Aqutsisoqarfimmit angalaqatigiittartunit kalaallinit ingerlanneqassaaq. Kalaallit angalaqatigiittartut praksiskonsulentit suleqatigalugit siunnersuineramik suliniuteqarnermik ineriartortitsissapput, ulluunerani neqeroorutit meeqqanik aarlerinartumik inissisimasunik siusissumik nassaarnissamut, pitsaaliuinissamut isumaginninnissamullu suliassaannik ikorfartuisinnaasunik. Periaaserineqartut ilaatigut nassatarissavaat ulluunerani neqerooruteqarfinni sulisunut aqutsisunullu sammititamik angalaqatigiittartut ilitersuillutillu pikkorissaasarnissaat.

Siunnersuinerup ingerlariaasissaannik najoqqutassiortoqassaaq, suleqatigiinnerup aaqqisornissaanut pilersaarut, aallartisarluini isumasioqatigiinneq, suliat periaatsillu pillugit ilisimasanik saqqummiineq siusissumillu nassaarniarnermi ingerlaatsit ilanngullugit. Siunnersuinerup ullukku paaqqinnittunut, meeraaqqerivinnut meeqqerivinnullu qanoq sammitinneqassaneramik aalajangiineramik najoqqutaq imaqassaaq. Angalasartoqatigiit sulinerat illoqarfinnut nunaqarfinnullu qanoq pitsaanerpaamik agguataarneqassaneramik aamma aalajangiisoqassaaq.

Kommunini tungavilerneqarsimanissaa qulakkeerniarlugu kommunini tallimani tamani perorsaanermut siunnersortinik suleqateqarneq pilersinneqassaaq. Pitsaaliuinermut Isumaginninnermillu Aqutsisoqarfimmik suleqateqarneq aamma pilersinneqassaaq, aqutsisoqarfik suliassaqarfimmi suliniutinut sinnerinut pitsaassutsimik qulakkeerininnermik ataqatigiissaarinnermillu ikiuissalluni.

INNERSUUSSUT 4. Nammineq piumassutsimik meeqqanik isumaginninnermut tunngatillugu suliniuteqarnermut sinaakkutit patajaatsut

Suleqatigiissitamit innersuussutigineqarpoq, isumaginninnikkut naalakkersuinermi ajornartorsiutinik aaqiissuteqarnerni inuiaqatigiinni inuit peqataatinneqarnerulernissaat. Tamanna siullermik qulakkeerneqassaaq peqatigiiffiit ikiunnissamut neqeroornissamut periarfissarissaarnerulersinniarlugit, nuna tamakkerlugu ataqatigiissaarisartunik pilersitsinikkut nammineq piumassutsimik meeqqanik isumaginninnermut tunngatillugu sulinermi sinaakkutit patajaallisarlugit. Ataqatigiissaarisartut nammineq piumassutsimik peqatigiiffiit, Kalaallit Nunaanni Oqartussat kommunillu akornanni suleqatigiinnermik ileqqussanngortitsinerunermik pilersitsissaaq, taamaaliornikkut meeqqanut inuusuttunullu tunngasuni ataatsimut aaqiissutissanik suleqatigiinnernillu pilersitsisoqassalluni. Siunnersuut tamanna Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiinni inunnit kissaateqarnermit aallaaveqarpoq.

Suliniutip nassuiarnera

Meeqqanut tunngatillugu nammineq piumassutsimik suliniutinut nuna tamakkerlugu ataqatigiissaarisartussanik pilersitsisoqassaaq, Namminersorlutik Oqartussat inuiaqatigiinnilu inuit/kattuffiit kiisalu kommunit akornanni paasissutissiinermik, ikorfartuinermik ataatsimullu suleqatigiissutigisanik ineriartortitsinernik suliaqartussamik, tassuunakkullu inuiaqa-

tigiinni suliniutinut isumaginninnerup iluani nammineq piumassuseq atorlugu kattuffiit kivit-seqataanerusinnaalersillugit.

Ataqatigiissaarisartunut pingaarutilik alla tassaavoq Danmarkimi aningaasaateqarfinnit nunami attaviussammat, Namminersorlutik Oqartussanit kommuninilu ujar torneqartumik, suliniutaareersunik qallinngitsumik, suliassanut ikiuukkumanissamut neqeroorsinnaallis-sallutik.

Ataqatigiissaarisartut aamma suliarissavaat nammineq piumassutsimik sulinerup naleqas-susaata iluaqutaaneratalu siammarternissaa, peqatigiiffiit nammineq piumassutsimik sulis-sanik pissarsillutillu ilaasortaatitsiinnarnissaannut aamma iluaqutaasussamik. Suliassa-qarfimmi ataatsimut pilersaarusiornikkut tamanna ilaatigut pissaaq.

Ataqatigiissaarisartut aamma suliassarissavaat suliniutini pilersaarutinilu suut ingerlanne-qarnersut ingerlanneqarsimanersullu kiisalu suut angusaqarluarfigineqarsimanersut tamak-kiisumik takusinnaanissaat. Siunnersuutigineqarpoq ataatsimut internetikkut isaaffiliorto-qassasoq, pilersaarutit suut ingerlanneqarnerannik namminneq piumassutsiminnik sulisut kattuffiillu takunnissinnaaniassammata suullu ikiuuffiginissaannut neqeroortoqarsinnaas-sallutik.

Ataqatigiissaarisartut sulinerat Kalaallit Nunaanni *namminneq piumassusertik naapertor-lugu sulisut suleqatigiinnissamut isumaqatigiisummi* ikorfartorneqassaaq. Suleqatigiin-nissamut isumaqatigiissut Namminersorlutik Oqartussanit, kommuninit kiisalu namminneq piumassusertik naapertorlugu sulisut peqatigiiffiit kattuffiinillu sinniisunit ataatsimoorlu-ni suliarineqassaaq. Suleqatigiinnissamut isumaqatigiisummi suleqatigiit akornanni atugas-sarititanik aalajangersaanissamik siunertarinqarpoq najoqqutassiallu makkuninnga ima-qassallutik:

- Suliassat akisussaaffeqarfiillu suunerisa oqaasertalernerqarnissaat kiisalu oqartussat namminnerlu piumassusertik naapertorlugu sulisut akornanni akisussaaffinnik inuttallu agguataarnerat.
- Nammineq suliniuteqarnermi paaseqatigiissutissat tamassumalu isumaginninnermi ajornartorsiutinik aaqiinissamut qanoq iluaqutaasinnaanerisa oqaasertalernerat.
- Suliniutigineqartut tulleriarinermi pingaarnersiorneqarsimasut nammineq piumassusertik naapertorlugu sulisunit peqataaffigineqarsinnaasutut nalilerneqartut.
- Kommunit namminnerlu piumassusertik naapertorlugu suliaqartut peqatigiiffiisa kattuffiisalu akornanni suleqatigeeriaatsinik assersuutit, tassunga ilanngullugit peqateqarnissamut isumaqatigiissutinut assersuutit.

INNERSUUSSUT 5. Meeqqat inuusuttullu pillugit suliat suliarineqanngitsut ikilisarnissaat

Suliat qaleriiaarnerannik annikillisarnissaannut kommunit ikiorneqarnissaat suleqatigissitamit innersuussutigineqarpoq.

Meeqqanut tunngatillugu suliassat amerlassusiisa ikilisinneqarnissaannut kommunit ikiorneqarnissaannik siunnersuut siunertarineqarpoq, taamaaliornikkut meeqqat inuusuttullu pisariaqartitaminnik piffissaagallartillugu ikiorneqarsinnaaqqullugit. Suliniuteqarnikkut nalunaaruteqarnernik nutaanik suliassanillu najukkani sullissisut piffissaqarlutillu nukissaqalissapput. Kommunini sullissinermik ikorfartuinissamik innersuussummut suliniutaasoq manna attuumassuteqarluinnarpoq, *takuuk innersuussut 6*.

Suliniutip nassuiarnera

Kommuneqarfik Sermersuumi Tasiilami suliniuteqarasuarnermi misilittakkat aallaavigalugit kommunit sinnerini assingusumik suliniuteqartoqassaaq. Kommunit meeqqat inuusuttullu pillugit suliassaatai attorneqanngitsorpasuit isumaginissaannut ikiorneqassapput.

Suliaqartartut Danmarkimi kommunit, paarlattaasartussarsiuussisarfik aamma/imaluunniit kalaallit namminersortut suleqatigiinnissamut isumaqatigiissuteqarfiginerisigut sulisussarsiarineqassapput.

Suliaqartartut tassaassapput sullissisut sisamat arfinillillu akornanittut ilaqutariinnillu katsorsaasut marluk, qaammatini sisamani paarlakaattumik atorfeqartinneqartussat. Kommunini ataasiakkaani atukkat tunngavigalugit suliaqartussat amerlassusissaat nalilerneqartassapput. Sullissisut sullissinermik ikiutissapput, isumaginninnikkut misissuinernik ingerlatsinermik iliuusissatullu pilersaarusiornernik issiaqatigalugillu ilitersuinerit ilanngullugit. Ilaqutariinnut katsorsaasut katsorsaanermik issiaqatigalugillu ilitersuinerik ikiutissapput.

Kalaallit Nunaanni ataatsimut najoqqutassat IT-millu ikorfartuineq aallaavigalugit ikiuisoqassaaq.

Suliniut sulisunik ilisimasalinnik inuttalik Qeqqata Kommuniani, Kommune Kujallermi aamalu Avannaata Kommuniani ingerlanneqassaaq. Qeqertalik Kommunip kissaateqarnera naapertorlugu kommunimi meeqqat inuusuttullu pillugit sulianik sullissinermut ikorfartuilluni suliniuteqarneq Qitiusumik Siunnersorteqarfimmit immikkut suliniuteqarnikkut namminersortulluunniit aqqutigalugit ingerlanneqassaaq.

Kommunini ataasiakkaani kommunillu sinerini aqutsisunit sulisunillu atugassanngorlugit suliniuteqarnermit ilikkakkat katersorneqassapput.

INNERSUUSSUT 6. **Kommunini sullissinermik ikorfartuineq**

Suleqatigiissitamit innersuussutigineqarpoq kommunini sullissinerup malunnaatilinnik kivinneqarnissaanut iliuuseqartoqassasoq.

Taamaammat siunnersuutip siunertaraa kommunini tallimani sullissisut aqutsisullu isumaginninnermi assigiinnik amerlanerusunillu sakkulerneqarnissaat, sullissinerisa ingerlanerani ikiuutissatut suliallu pisariaqanngitsumik ullumikkutut qaleriiaalernissaasa pakkersimaarneqarnissaat neriutugalugu, *takuuk innersuussut nr. 5.*

Suliniutip nassuiarnera

Siunnersuut marloqiusamik suliniuteqarnermik imaqarpoq.

Siullertut ilitsersuinnermi atortut, ilutsit tulleriiaagassallu ilanngullugit, sullissisunit assigiit atornerneqarnissaat qulakkeerniarlugu kommunini tallimani ataatsimut sullissinnermi periutsit atulersinneqassapput. Aqutsisunik sulisunillu pikkorissaanerit issiaqatigalugillu ilitsersuinnerit aamma tassani ilaassapput, pitsaasumik sullissinerup ikorfartornissaanut sakkulersorneqassallutik. Aappaattut isumaginninnermi ESDH-mik aqutsissummik atulersitsinnermut Pitsaaliuinnermut Isumaginninnermullu Aqutsisoqarfik ikorfartuissaaq.

Ilitsersuutininik atulersitsineq, tassunga ilanngullugit ilutsit tulleriiaagassallu. Sullissinnermi ilitsersuutissanik atulersitsiniarluni ingerlatsineq ingerlaannassaaq. Ilutigitillugu atornerluinernik passussinermik ukkataqarnissamut, Ilaqutariinnillu Sullissivinnik suliaasaqarfiit assigiinngitsut akornanni suleqatigiinnerup qanoq patajaallisarnissaanik aamma imaqassaaq. Atulersitsinissamik suliaqarnerup ilaa isumaginnittoqarfinnut najukkanilu Ilaqutariinnut Sullissivinnut/illunut sammitinneqassapput. Qitiusumik Siunnersuisarfik aamma isumaginnittoqarfinni aqutsisunut sammisunik pikkorissartitsinissamut neqerooruteqassapput, pitsaasumik sullissinissamut ikorfartuinissamik tassuunakkut sakkulersorneqassallutik. Pikkorissarnermut atortut ilitsersuinnermik videonik ilaneqassapput, ESDH-mik aqutsissummut attavilerneqarsinnaasumik. Pikkorissarnerit najukkani siullermik ingerlanneqassapput, nunaqarfinni sulisut aamma peqataasinnaallutik. Pikkorissarnerit siunissami soraarummeerutaasinnaangussapput, *takuuk innersuussut nr. 7.*

Ilisimatitseqatigiinnerup tunngavilerneqarnissaa qulakkeerniarlugu Qitiusumik Siunnersuisarfimmi nuna tamakkerlugu ataqatigiiaanik najoqqutassiortoqassaaq (*peer-to-peer koncept*), kommunini sulisunut sammitinneqartunik. Kommunini inuit qitiusumik inissimasussatut toqqarneqarsimasut akornanni attaveqaqatigiinnermik pilersitsisoqassaaq.

ESDH-mik aqutsissutip atulersinneqarnera aallartinneqarpat, Pitsaaliuinnermut Isumaginninnermullu Aqutsisoqarfik isumaginninnikkut suliaassanik aqutsissummut atulersitsinnermik ikorfartuissaaq ilaatigut workshoppit aqutugalugit kiisalu ilutsit tulleriiaagassallu atulersinnerinut atatillugu. ESDH-mik aqutsissummik atulersitsinerup malitsigisaanik sullissineq assigiissarneqassaaq kommuninilu IT-mik ikorfartorneqartumik paasissutissiivimmik tunngaveqalissallutik.

Nalunaarut aqutugalugu atulersitsineq ikorfartorneqassaaq, taamaalilluni kommunini tallimani sullissinnermi periaatsit assigiiaartut qulakkeerneqarniassammat. Nalunaarummi ilitsersuutininik atuinermut ataatsimut najoqqutassanik aalajangersaasoqassaaq. Kingorna sullissinnermut tunngatillugu pikkorissarinnikkut atulersitsineq ikorfartorneqassaaq.

INNERSUUSSUT 7. Isumaginninnikkut meeqqanut inuusuttunullu tunngatillugu pikkorissarnissanut piginnaangorsaanissanullu neqeroorutitik pioreersunik tamakkiisumik takunnissinnaaneq

Suleqatigiissitamit innersuussutigineqarpoq isumaginninnikkut meeqqanut inuusuttunullu tunngatillugu pikkorissarnissanut piginnaangorsaanissanullu neqeroorutitik pioreersunik tamakkiisumik takunnissinnaalernissaq pilersinneqassasoq. Tamanna pikkorissarnermut isaaffimmik pilersitsinikkut, pikkorissarnernik neqeroorutigineqartunik naleqqussaaniikkut pikkorissarnerillu soraarummeerutigineqarsinnaasut qulakkeerisut pissaq.

Siunertarineqartoq tassaavoq, piginnaasaqarnerulersitsiniarluni pikkorissaanernik pioreersunik kommunit pitsaanusumik tamakkiisumik takunnissinnaalersinnissaat aammalu kommunit pisariaqartitaannut annertunerusumik naammassinninnissamik qulakkeerninnissaq. Aamma siunertarineqarpoq Namminersorlutik Oqartussanit nunamilu ilinniarfeqarfinni pikkorissarnerit neqeroorutigineqartut ataqatigiissilerneqarnissaat. Taamaaliornikkut pikkorissarnerit ilinniarnerillu suliatiqut imminnut uiggiutigilersinneqassallutik pikkorissarnerillu ECTS-/ECVET-pointinut naleqqiullugit nalilerneqartalernissaat imaluunniit ilinniagaqarnissamut, tunngaviusumik ilinniarfinnut ingerlaqqit tumillu ilinniarfinnut, akuerisaassutigineqarsinnaasunik soraarummeerutaasinnaallutik.

Suliniutip nassuiarnera

Siunnersuut suliniutitik pingasunik imaqarpoq:

- 1. Isumaginninnermi meeqqanut inuusuttunullu tunngatillugu pikkorissarfissat pikkorissarnissamullu pisariaqartinneqartut pillugit tamakkiisumik takunnissinnaaneq.** Pikkorissarfissanut piginnaangorsarnissamullu neqeroorutit pioreersut takusassiari-neqarnissaat kommuninilu pineqartuni pisariaqartitat nalilerneqarlutik. Kommuninit, ilinniarfinit inuusutissarsiutinullu suliassaqarfimmit isumaginninnermut tunngasunik pikkorissaanissamut piginnaangorsaanissamullu neqeroorutit pioreersut qanoq suli-niuteqarfigineqarnerat aamma misissorneqassaaq. Pikkorissarfissat piginnaangorsar-fissallu sorliit ilinniarfeqarfinni ECTS-/ECVET-pointinut naleqqiunneqartarnersut aam-ma qulaajarneqassaaq. Suliamut tassunga atatillugu Piginnaasavinnik nalilersuineq aqputigalugu kommunini isumaginninnermi meeqqanut inuusuttunullu tunngasuni na-leqquttutut isigineqartuni ilinniarsimangitsut piginnaasaannik misissuisoqassaaq.
- 2. Pikkorissarnernut ilinniaqqinnernullu isaaffimmik pilersitsineq pikkorissarfissanillu allatsitsiviliortoqarneq.** Namminersorlutik Oqartussani Pitsaaliuinnermut Isumaginnin-nermullu Aqutsisoqarfimmi pikkorissarnernut ilinniaqqinnernullu isaaffimmik pilersit-sisoqassaaq, pikkorissarnissamut ilinniaqqinnissamullu neqeroorutitik tamakkiisumik takunnissinnaalersitsisumik. Isaaffik aqputigalugu pikkorissarnissanik kommunit toq-qaannartumik aamma inniminniisinnaassapput. Kommunenuit nassiussorneqarsinnaa-sumik pikkorissarfissanik allatsitsiviliortoqassaaq.
- 3. Pikkorissarnernik naleqqussaaneq.** Pikkorissarfissat sorliit tunngaviusumik ilinniarfinni ilinniaqqiffissanilu ilinniagaqarnissamut tigusaaasutaasinnaasumik soraarummeeruti-taqassanersut nalilersorneqassaaq. Tamanna ilinniar titaanermut suliassaqarfik suleqa-tigalugu pissaq. Ilinniakkanik nutaanik pilersitsinissamut pikkorissarfissallu pioreer-sut naleqqussarnissaannut aamma periarfissaqassaaq, pikkorissarnissamut piginnaan-gorsarnissamullu ujjartorneqartunik naaperiaalluarnerusoqarsinnaaqqullugu.

INNERSUUSSUT 8. Meeqqanut ornittagassaannik misiliutitut pilersitsineq

Suleqatigiissitamit innersuussutigineqarpoq, kommunini tamani ataatsimik illoqarfinni/nunaqarfinni tallimani meeqqanut qimarnguimmik misiliutitut pilersitsisoqassasoq.

Ornittagassanut tunngatillugu siunertarineqartoq tassaavoq, unnukkut unnuakkullu, pingaartumik sapaatit akunnerisa naaneranni akissarsiffinni meeqqat inuusuttullu atugarliortut toqqissillutik sumiiffissaqarnissaannut qulakkeerinninnissaq.

Suliniutip nassuiarnera

Meeqqanut ornittakkat meeqqanut inuusuttunullu 18-it ataallugit ukiulinnut ilaqutariinnit ingerlanerluttuneersunut kiisalu unnukkut unnuakkullu sumiiffissaqarnissamik pisariaqartitsisunut neqeroorutaassapput.

Meeqqanut ornittagassani siunnersorneqarnissamut, nerisaqarnissamut unnuinissamullu periarfissaqassaaq. Assersuutigalugu unnummiit aqaguani ullaap tungaanut ammasinnaapput, pingaartumik sapaatit akunnerisa naaneranni. Ornittagassat illuutigeriikkaniissinnaapput soorlu atuarfinni, sunngiffimmi ornittakkani, orniguttarfinni pioreersuni imaluunniit ulloq unnuarlu paaqqinniffinni.

Meeqqat inuusuttullu tamarmik misissuiffigineqaqqaarnatik ornigussinnaassapput. Meeqqanulli ornittagassat inuusuttunut "klubi nutaaq"-nngunnginnissaat pingaaruteqarpoq. Angajoqqaat akisussaaffimminnik iperaanissaannut aamma akuersaarnermik aamma kinguneqanngisaannassaaq. Taamaammat ornittakkat isumaginninnikkut oqartussanik qanimut suleqateqassapput. Meeqqat inuusuttullu atuisut tamarmik nalunaarsorneqassapput, nalunaaruteqartoqarnissaa meeqqat ilaqutaasalu atugarliortut ataavartumik ikorfartorneqarnissaat qulakkeerniarlugu.

Meeqqanut ornittagassat Inatsisartut inatsisaat nr. 20, 26. juni 2017-imeersoq naapertorlugu kommunit meeqqamik ikorfartuinissamut pisussaaffiannik akisussaaffiannillu atorunnaarsitsinngitsumik neqeroorutaassapput.

Aaqqissuussineq

Meeqqanut ornittagassanik kommunini tallimani pilersitsinissamut aningaasaliisoqarnissanik suliniuteqarnermik kinguneqassaaq. Meeqqanut ornittagassat NGO-t suleqatigalugit pilersinneqarlutillu ingerlalluarneqarsinnaapput inuiaqatigiinnilu najukkani ilaatinneqalerlutik.

Isumaginninnermut, Ilaqutariinnut Inatsisinillu Atuutsitsinnermut Naalakkersuisoqarfik misiliinerup piviusunngortinnissaanut akisussaasuvoq ingerlaneranilu ingerlaavartumik ikorfartuinissamut misiliinerullu naanerani anginngitsumik naliliinissamut qulakkeerinnissalluni.

INNERSUUSSUT 9. Ilaqutariinnut Sullissiviit sulinerat meeqqanut, inuusuttunut ilaquataannullu atugarliortunut siunnerfilerneqassaaq

Suleqatigiissitamit innersuussutigineqarpoq Ilaqutariinnut Sullissivinni tamani (Meeqqanut Ilaqutariinnullu Sullissivissani) suliassaqarfiit assigiinngitsut akornanni pisussaaffiliisumillu suliassat suuneri suussusersineqassasut kiisalu Ilaqutariinnut Sullissiviit neqeroorutaat allanngortinneqassasut ataatsimullu suliassat suussusaat naapertorlugit inuttalersorneqassasut.

Suliniutip siunertaraa Ilaqutariit Sullissiviisa suliniutaasa pitsanngorsarneqarnissaat meeqqap inuusuttulluunniit pisariaqartitaat suliniuteqarnerni tamani qitiutinneqartarnissaat. Sulineranut atugassarititaasut aamma ersarinnerulissapput katsorsaanissamullu neqeroorutit sammivilerneqarlutik, meeqqanut, inuusuttunut ilaquataannullu atugarliortunut ikorfartuillutillu katsorsaanermut annertunerusumik killilerneqarlutik. Nukiit pigineqartut atorlunarnerujumallutik Ilaqutariinnut Sullissivinni sulisut aamma piginnaanngorsarnissamut perarfissaqassapput.

Angajoqqaat meeqqanik sumiginnaasarnerat akiorniarlugu nuna tamakkerlugu iliuusissanut pilersaarummi suliniutigineqartut Ilaqutariinnut Sullissivinnut tunngasut innersuussummit ikorfartorneqarput. Ilanngullugu najukkani neqeroorutit "meeqqanut ilaqutariinnullu sullissivinni" ataatsimoortinneqalernissaat qimarnguillu ilaqutariinnut sullissivinnut ataatsimut aqutsisoqartillugit attuumassuteqartilernissaat ilaatigut pilersaarutigineqarpoq.

Suliniutip nassuiarnera

Siunnersuut suliniutitik sisamanik nassataqarpoq.

"Meeqqanut ilaqutariinnullu sullissiviit" suliassa nassuiarnissaat. Ilaqutariinnut Sullissivinnut ataasiakkaanut suliat suunerinik nassuiaatinut ilusiliisoqassaaq, meeqqap atugarissaarneranik ikorfartuisoqarnissaa aallaavigineqassalluni. Suliat suunerinik nassuiaasiornermi sullissivinni assigiinngitsunik nukissaqarlutillu pisariaqartitsisoqarnera eqqarsaatigineqassapput. Sullissivinni suliat suunerinik nassuiaasiornikkut qimarnguuit najugaqatigiiffiillu aamma nassuiarneqassapput. Saaffigisanut minnerpaamik annerpaamillu piumasaqaatit nassuiarneqassapput. Neqeroorutitik tulleriiarilluni pingaarnersiuneranut atatillugu suliniutinit pitsaaliuiffiusunit allanit isumagineqarsinnaanersut aalajangerneqassaaq.

Meeqqanut ilaqutariinnullu sullissiviit pillugit nalunaarusiorneq. Suliat suunerannik nassuiaat nalunaarummik ilaneqassaaq, saaffiit, qitiusumik suliassat, neqeroorutit kiisalu kommuni ataasiakkaani meeqqanut ilaqutariinnullu sullissiviit annerpaamik minnerpaallu suliassarisassaattut naatsorsuutigineqarsinnaasut ilanngunneqassallutik. Ilaqutariinnut sullissivinni ataasiakkaani suliat suunerinut nassuiaasiornerni illoqarfinni mikinerusuni nunaqarfinnilu pisariaqartitanut kommunit naleqqussaasariaqarsinnaanerat nalunaarummi eqqarsaatigineqassaaq.

Suliniutitik allanngortitsineq. Kommunit nammineerlutik sullissiviit nalunaarut naapertorlugi allanngortissavaat aalajangiiffigisinnaallugulu meeqqanut ilaqutariinnullu sullissivinnut atatillugu najugaqatigiiffimmik pilersitserusunerlutik.

Piginnaanngorsaanermik ineriartortitsinermut najoqqutassiorneq ingerlatsinerlu. Imarisaa-nut, saaffigisanut pilersaarutinullu tunngatillugu piginnaanngorsaanermut ineriartortitsinermik najoqqutassiorneqassaaq. Piginnaanngorsaanerit ingerlanneqassapput. Pikkorissarnermik pilersitsisoqassappat siunissami soraarummeerutigineqartartunut ilanngunneqassapput.

INNERSUUSSUT 10. Meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut kinguaassiutitigut atornerlunneqarsimasunut katsorsaanissamut neqeroorut pitsanngorsarneqassaaq

Suleqatigiissitamit innersuussutigineqarpoq meeqqanut inuusuttunullu atugarliortunut kinguaassiutitigut atornerlunneqarsimasunut ornigulluni katsorsaaneq pitsanngorsarneqassasoq. Tamanna pissaq, meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasar-toqatigiit pioreersut marloriaatinngortinnerisigut katsorsaasunik sisamanik ilanerisigut, meeqqat inuusuttullu atugarliortut amerlanerit illoqarfinni nunaqarfinnilu pisariaqartitaminnik katsorsarneqarsinnaasunngorlugit. Taamatuttaaq kinguaassiutitigut atornerluinerit pillugit ilisimasat katsorsaariaatsillu Kalaallit Nunaanni tunngavilersinnaajumallugit, Qitiusumik Siunnersuisoqatigiit piorsaavigineqassapput.

Suleqatigiissitamit aamma innersuussutigineqarpoq tarnip pissusaanik ilisimasalinnik attasiner-mut sulisussarsiornernullu iluaqutaasinnaasunik iliuseqartoqassasoq, katsorsaanissamut neqeroorutit ilaneqarnerat piujuaannartinneqarsinnaanissaat qulakkeerniarlugu.

Meeqqat inuusuttullu ukioqanngitsunit 18-it tikillugit ukiullit kinguaassiutimikkut atornerlunneqarsimasut pingaarnertut saaffigineqarput. Pineqartut tassaasinnaapput meeqqat inuusuttullu angerlarsimaffimmini najugaqartut – ajornanngippallu ilaqtariinnut sullissivimmukartartut, kiisalu meeqqat inuusuttullu allami najugaqartut, soorlu ulloq unnuarlu paaqqinniffinni atuarfiullu angerlarsimaffiini imaluunniit ilaqtaminni paarsisartuni ilaqtaminniluunniit najugaqartut. Tulliattut saaffigineqartut tassaapput meeqqat inuusuttullu meeqqanut inuusuttunullu allanut kinguaassiutitigut kannguttaatsuliortutut pissusilersortut.

Suliniutip nassuiarnera

Siunnersuut suliniutinik pingasunik nassataqarpoq.

Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasar-toqatigiit pioreersut marloriaatinngortinneqassapput sisamanik katsorsaasunik nutaanik, tarnip pissusaanik ilisimasalinnik marlunnik tarnip pissusaatigut katsorsaasunillu marlunnik atorfinitsitsinikkut. Meeqqat inuusuttullu kinguaassiutimikkut atornerlunneqarsimasut namminnerluunniit kinguaassiutitigut kannguttaatsuliortutut pissusilersorsimasut amerlanerusut misissorneqarlutillu katsorsarneqarsinnaanissaannut iluaqutaassapput. Ilutigitillugu ilisimasanik katsorsaanerullu meeqqat akornanni ulluinnarni suliaqartunut tunngavilerneqarnerunissaanut katsorsaasartut taper-siissapput. Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasar-toqatigiit amerlinerisigut illoqarfinnut nunaqarfinnullu noqqaasunut amerlanerusunut anngussinnaanissaq siunertarineqarpoq.

Qitiusumik Siunnersuisarfik patajaallisarneqassaaq, kinguaassiutitigut atornerluinerit pillugit ilisimasat katsorsaariaatsillu Kalaallit Nunaanni tunngavilerneqarniassammata. Tamanna pissaq Qitiusumik Siunnersuisoqarfimmi sulisut amerlanerusut immikkut suliasaqarfinnut nussornerisigut kingornalu Meeqqanik katsorsaajartorlutik angalasar-toqatigiit sulinerannik ikorfartuillutik. Kinguaassiutitigut atornerluineq pillugu ilisimasanik katsorsaariaatsinillu tunngaviliiniarnermi elektroniskimik ernumanermut uuttortaammik ineriartortitsiner-mut, ilinniartitsiner-nut, pikkorissarner-nut siunnersuiner-nut siunersuiner-nnullu Københavnimi Januscenteri ikiuutissaaq.

Tarnip pissusaanik ilisimasalinnik amerlanerusunik attasiner-mi sulisussarsiornermilu iluaqtissanik suliniuteqartoqassaaq, tamannami massakkut ajornartorsiutaasorujussuuvoq. Taamaamat Kalaallit Nunaanni tarnip pissusaanut inatsimmik suliaqarlunilu atulersit-sisoqarnissaanut kiisalu ajornannginnerusumik sulisinnaanermut akuersissuteqarsinnaaneq siunertarlugu Kalaallit Nunaanni tarnip pissusaanik ilisimasallit akunnerni 160-ini siunersuiner-mik siunnersorneqarnissamik piumasaqaammit immikkut akuersissuteqarfigineqar-nissamut periarfissanik misissuisoqassaaq.

INNERSUUSSUT 11: Kinguaassiutitigut atoqateqarnikkut allatigulluunniit kinguaassiutitigut iliuuseqarnikkut meeqqanik pinngitsaaliinerni pineqaatissiissutit sivitsorneqarnissaat

Suleqatigiissitamit innersuussutigineqarpoq inunnik 18-it ataallugit ukiulinnik kinguaassiutitigut atoqateqarluni allatigulluunniit kinguaassiutitigut iliuuseqarluni pinngitsaaliinerni pineqaatissiissutit 50 pct.-imik sivitsorneqassasut, *pinerluttulerinermut inatsimmi §77 takuuk.*

Suliniutip nassuiarnera

Meeqqanik pinngitsaaliinerni, imaappoq inunnik 18-it ataallugit ukiulinnik kinguaassiutitigut atoqateqarluni allatigulluunniit kinguaassiutitigut iliuuseqarnerni, pineqaatissiinerit 50 pct.-imik sivitsorneqarnissaat innersuuteqarnermi siunertarineqarpoq.

18-it inorlugit ukiulinnik pinngitsaaliinerni, pinerliisup nakuuserneq siorasaarinerluunniit atorlugit kinguaassiutitigut atoqateqarnissamut kinguaassiutitigulluunniit allatigut iliornikkut pinngitsaaliisumut pineqaatissiissutit sivitsorneqarnissaat innersuussut nassataqassaaq, *pinerluttulerinermut inatsimmi §77, imm. 1, nr. 1 takuuk.*

Pinngitsaaliinerni, 18-it inorlugit ukiulimmik pineqarnerminit akiuussinnaanngitsumik pinerliisoq kinguaassiutitigut atoqateqarpat allatulluunniit kinguaassiutitigut iliuuseqarpat pineqaatissiissutit sivitsorneqarnissaannik innersuussut aamma nassataqassaaq, *pinerluttulerinermut inatsimmi §77, imm. 1, nr. 2 takuuk.*

Pinngitsaaliinerni pinerliisoq meeqqamik aqqaneq-marluk ataallugit ukiulimmik kinguaassiutitigut atoqateqarpat allatulluunniit kinguaassiutitigut iliuuseqarpat pineqaatissiissutit sivitsorneqarnerannik innersuussut aamma nassataqassaaq, *pinerluttulerinermut inatsimmi §77, imm. 1, nr. 3 takuuk.*

Pinerluttulerinermut inatsimmi §77 imm. 1, nr. 1-3-mi pinerlunnerit ilungersunartut assigiingitsut arlaqartut pineqarput, ilaallutik saassussilluni pinngitsaaliinerit allatullu meeqqamik aqqaneq-marluk ataallugit ukiulimmik kinguaassiutitigut atoqateqarnermit allatut iliornerit pinerluutigineqartullu inatsisit atuuttut naapertorlugit pinerluutigineqartut ilungersunassusaa apeqqutaatillugu qaammatalunnit ukiorpasuarunut pineqaatissinneqarsimasunut inissiisarfimmiinnermik aalajangiiffigineqartarlutik.

Pinerluttulerinermut inatsimmi §77, imm. 1, nr. 1 naapertorlugu pinngitsaaliinermut massakut pineqaatissiissutinut assersuutit pinerlunnikuunngitsumullu pinngitsaaliinermut ataatsimut pisumut 50 pct.-imik sivitsuinerup sunniutaanik assersuut *takuuk boksi 6.1:*

BOKSI 6.1

Assersuut

Suliaq, 35-inik ukiullip qulinik ukiulimmik pinngitsaaliisup massakut pineqaatissiisarneq naapertorlugu ukiuni pingajuat qeqqanit sisamaat qeqqanut pineqaatissinneqarsimasunut inissiisarfimmiitinneqarnissaa aalajangerneqassaaq. Siunnersuummi suliap assingani pinerliisoq ukiuni sisamaat affaasa missaannit ukiut tallimat tikillugit pineqaatissinneqarsimasunut inissiisarfimmiititsinermik aalajangiisoqassaaq.

INNERSUUSSUT 12. Kalaallit Nunaanni Politiini immikkoortortamik meeqqanut kinguaassiutitigut atornerlunneqarsimasunik sammisaqartussamik pilersitsineq

Suleqatigiissitamit innersuussutigineqarpoq Kalaallit Nunaanni Politiini immikkoortortamik meeqqanut kinguaassiutitigut atornerluinernik akiuinermik suliaqartussamik pilersitsisoqassasoq. Meeqqanut inuusuttunullu kinguaassiutitigut atornerluisimasoqartillugu sulianik sukkasuumik sunniutilimmillu suliaqarnissamut ikorfartuinissat siunertarineqarpoq.

Suliniutip nassuiarnera

Meeqqanut kinguaassiutitigut atornerluinerit pillugit sulianut immikkoortortaq katersuuffittut atorneqassaaq. Immikkoortortaq sulianik misissuisinnaassaaq tassungalu atatillugu nalilerlugu sinerissami politeeqarfinni politiit sulinerannik ikiuunnissamut qanoq pisariaqartitsisoqartiginersoq. Videokkut killisiuinerit immikkoortortamit ingerlanneqartarnissaat tunngaviusariaqarpoq, nalileereernermit suliamik ingerlatsineq najukkani politeeqarfinit ingerlanneqarsinnaallutik.

Pinasuartumik toqqissimatitsilernissaq siunertaralugu iliuuseqartoqarnissaa immikkoortortamit paasineqarpat, immaqa illoqarfimmi nunaqarfimmiluunniit aalajangersimasumi immikkut ittumik ajornartorsiuteqarpat imaluunniit suliap aalajangersimasup annertussusaata kingunerisaanik, najukkami politeeqarfiup sulineranik immikkoortortamit ikorfartorneqarsinnaavoq assersuutigalugu innuttaasunik oqaloqateqarluni ataatsimiisitsinikkut, atuarfinni suliffinnilu saqqummiinikkut kinaanermillu isertuussilluni oqaloqateqarnissamik periarfisiinikkut.

Meeqqanik inuusuttunillu kinguaassiutimikkut atornerlunneqarsimasunik siammasinnerusumik suliaqarnissap qulakkeerneqarnissaa siunertaralugu suliani tamani immikkoortortaqarfimmi attaveqarfissamik toqqaasoqartassaaq, pinerlineqarsimasut qanigisaasalu siunnerorneqarnissamik suliallu ingerlarniganik ilisimatinneqarnissamut attavigisinnaasaannik.

Suliaqartunik naleqquttunik ilinniartitseqqinnernik, ilisimatitseqatigiinnerunermik kiisalu ataqatigiissakkamik sunniutilimmillu suliniuteqarnissaaq qulakkeerniarlugu oqartussanut allanut, ilanngullugit Pitsaaliuinermut Isumaginninnermullu Aqutsisoqarfimmik, kommuninik peqqinnissaqarfimmillu suleqateqarnerup pitsaangorsarnissaannik ukkataqarnermik immikkoortortaqarfik aamma isumaginnittuussaaq.

Aaqqissuussineq

Immikkoortortaqarfimmi politikommissæri, unnerluussisoq politiillu qulingiluat sulisorineqarsinnaapput, videokkut killisiuinerinik, misissuinerinik sullissinernillu ingerlatsisussat. Immikkoortortami aamma ilinniagartuumik sulisoqarsinnaavoq, misissueqqissaarnernik, suliassaqarfiit assigiinngitsut akornanni pilersaarutinik, ilisimatitseqatigiinnernik oqartusaqarfinnillu allanik suleqateqarnerinik suliaqarsinnaasumik ilaatigullu angalanernik ataqatigiissaarinernik, videokkut killisiuinerit allattornerannik allaffissornikkullu suliassanik assigiinngitsunik ikiuussinnaalluni.

Immikkoortortaqarfik Nuummi qullersaqarfimmi inissinneqassaaq, sinerissamili illoqarfinnut nunaqarfinnullu aamma angalasinnaassalluni najukkani sulianik ikiuukkiartorluni, soorlu videokkut killisiuinerinut eqqartuussivitsigoortitsinernullu tunngatillugu.

INNERSUUSSUT 13. Kinguaassiutitigut pinerluuteqarsimasutut Kalaallit Nunaanni Pinerluttunik Isumaginnittuni inissinneqarsimasunut iliussisaq

Suleqatigiissitamit innersuussutigineqarpoq kinguaassiutitigut pinerluuteqarsimasutut pineqaatissinneqarsimasunut Kalaallit Nunaanni Pinerluttunik Isumaginnittuni inissiisarfimmiitinneqartunut marloqiusamik suliniummik ineriartortitsisoqarlunilu atulersitsisoqassasoq. Kalaallit Nunaanni kinguaassiutitigut pinerluuteqarsimasutut pineqaatissinneqarsimasut inissiisarfimmiinneranni saaffigisamut tunngatillugu periaatsit ilisimaneqartut tunngavigalugit pinerluttaalisitsinermik ikorfartuillunilu pitsanngorsaaniisaaq siunertarineqarpoq.

Suliniutip nassuiarnera

Kalaallit Nunaanni Danmarkimilu periaatsit ilisimaneqartut misilerarneqarsimasullu isumasarsiorfigalugit marloqiusamik eqimattanik tunngaveqartumit suliniuteqarnisaaq tunngaveqarpoq.

Aallartitassami siullermi siunertarineqarpoq kinguaassiutit atornerat, kinguaassiutitigut ineriartorneq killillu – nammineq allallu – pillugit ilisimasanik aalajangersimasunik pisariitsumillu inissiisarfinniittunut siammarterinisaaq. Saaffigineqartut akornanni kinguaassiutit atornerat pillugit paasinnillunilu paasisimasaqarnerup killeqarnera ajornartorsiutaasoq

ilisimaneqarpoq sammisarlu paquminartutut isigineqarsinnaalluni. Iliuusissaq Nuummi Pinerluuteqarsimasunut Inissiisarfimmi inerisarneqarlunilu misilerarneqareerpat Kalaallit Nunaanni inissiisarfinni tamani neqeroorutigineqassaaq ataavartumillu ingerlanneqartasalluni.

Aallartitassap aappaanni suliniutigineqartoq nunani tamalaani pinerluttaalisitsinermi nersugaasumi periuseq RNR (Risk-Need-Responsivity), Danmarkimi Pinerluttunik Isumaginnittunit atorineqartoq aallaavigalugu inerisarneqassaaq. Siunertami eqimattanik tunngaveqarluni sapaatit akunnerisa arfineq-pingasut ingerlaneranni ataatsimiinnerit 16-it ingerlanneqasapput. Aallaavittut naatsorsuutigineqassaaq inissineqarsimasup kinguaassiutitigut pinerluuteqarsimasutut eqqartuunneqarsimasunut ataatsimoortumik suliniutigineqartumi aallartitassamik siullermik ingerlatsisimassasoq. Siunertaq Nuummi Pinerluuteqarsimasunut Inissiisarfip matoqqasortaaniittut ammasortaaniittullu neqeroorutigineqarsinnaapput. Siunertarisaq tamakkerlugu ingerlassinnaajumallugu inissiisarfimmiinnerup naanissaanut piffissaqarluarnissaa naatsorsuutigineqassaaq. Aallaavittut siunertap Nuummi kisiat ingerlanneqarnissaa eqqarsaatigineqarpoq. Siunertamik nalilersuinermut atatillugu siunertap nunaanni inissiisarfii ilaanni tamaniluunniit ingerlanneqarsinnaanersoq nalilersorneqarumaarpoq.

Sunniuteqarneranut aamma aalajangiisuusaaq Pineqaatissinneqarsimasunut Inissiisarfimmi suliniutigineqartut allat tunngavigalugit pineqaatissinneqarnermi malitseqartitsinermik ataavartumik suliaqarneq iperagaanermilu oqartussaasunik naleqquttunik suliatigut suleqatigiinneq. Taamaammat pingaaruteqarpoq inuiaqatigiinnut akuujartoqqinnerup nalaani iperagaareernermilu kommuninit allaniillu suliaqartunit malitseqartitsisarnissaaq, Pinerluttunik Isumaginnittut piffissami killiligaasumi aqunneqaqqissaartunillu avatangiiseqarluni inissiisarfimmiittoq tigummiartarmassuk. Kinguaassiutitigut pinerluuteqarsimasutut eqqartuunneqarsimasut arlaqartut (tarnikkut) katsorsarneqarnissamik, atornerluinermik katsorsarneqarnermik kiisalu ilaqtutanut inunnullu allanut attaveq(aqqi)lernissamut ikiorneqarnissamik aamma pisariaqartitsisarput soorlu aamma ilinniartitaanikkut suliffeqarnikkullu suliniuteqarnissamut arlaqartut pisariaqartitsisartut.

Siunniussami naleqqussarneqarsimasumik inerisaaneq, KiG-imi peqataasut naleqquttut ajornanngippallu sulianut immikkut ilisimasallit avataaneersut (JanusCentret) suleqatigalugit, Koncern Resocialiseringimi (KRE) Pinerluttunik Isumaginninnermut Pisortaqarfimmi sulianut immikkut ilisimasalinnit naleqquttunit ingerlanneqassaaq. Siunertanik aqutsisus-sanik isertitsivimmilu nakkutilliisunik aallarniutaasumik ilinniartitsillunilu piginnaanngorsaaneq KRE-mit aamma ingerlanneqassaaq. Tamassuma kingorna ataavartumik ilinniartitsineq KiG-mit tiguneqassaaq, pisariaqarpat KRE-mit ikiorneqarluni.

Atulersitsinerup ukiunik marlunnik sivilissuseqarnissaa naatsorsuutigineqarpoq. Tamassuma saniatigut inerisaanerup piareersarnerullu ukiumik ataatsimik sivilissuseqarnissaa naatsorsuutigineqarpoq, tamassuma kingorna ingerlatsilinnginnermi suliniut misilerarneqarlunilu naleqqussarneqassaaq.

INNERSUUSSUT 14. Nuummi Pineqaatissinneqarsimasunut Inissiisarfimmi katsorsagassanut inissaliisoqarnissaa.

Inunnut kinguaassiutitigut pinerluuteqarsimasutut eqqartuunneqarsimasunut Nuummi Pinerluuteqarsimasut Inissiisarfiata ammasortaani katsorsaavittut inissanik arfineq-pingasunik aqqaneq-marlunnik inissaliisoqarnissaa suleqatigiissitamit innersuussutigineqarpoq. Kinguaassiutitigut pinerluuteqarsimasunut pineqaatissiivimmik avatangiiseqartitsinissamik ukkataqarnissaq siunertarineqarpoq, pinerluttaalisitsinermik suliniuteqarneq katsorsaanelu siunertaralugit eqqartuunneqarsimasunik aqqissuussamik misissuisoqarlunilu ulluinnarnik aqqissuussanik pilersitsisoqassalluni.

Suliniutip nassuiarnera

Siunnersuummi aamma naatsorsuutigineqarpoq:

- Kalaallit Nunaanni inuit kinguaassiutitigut pinerluuteqarsimasutut eqqartuunneqarsimasut kikkuneri tunuliaqutaallu pillugit ilisimasaqarfimmik suliaqarnissamut tungavissaqalerneq.
- Inuit kinguaassiutitigut pinerluuteqarsimasutut eqqartuunneqarsimasut pillugit peqqinnisaqarfimmi kommuninilu suleqatigiinnermut atatillugu "saaffissamik ataatsimik" politikkeqarnissamut pilersitsineq taamaaliornikkullu Kalaallit Nunaanni Pinerluttunik Isumaginnittut oqartussaasullu allat akornanni suleqatigiiffiup ajornannginnerulerlunilu pisariunnginnerulissammat.

Siunnersuut iluatsissappat kinguaassiutitigut pinerluuteqarsimasutut eqqartuunneqartunut katsorsaavinnut inissani inissimasut pineqaatissinneqarneranni immikkut ittumik ingerlatsivigineqarnissaannut ineriartortitsisoqarnissamik piumasaqaatitaqarpoq, makkuninnga imaqartunik:

- Suliniummik misissuineq pilersaaruserlu.
- Aqqissuussamik eqqoriaruminartumillu suliffeqarnermik suliniut, tassani eqqarsartaatsikkut sanngiitsunut suliniutit immikkut pingaartillugit siunertalimmillu ingerlatsineq (aamma takuuk Kinguaassiutitigut pinerluuteqarsimasutut Kalaallit Nunaanni Pinerluttunik Isumaginnittuni inissinneqarsimasunut suliniutissatut siunnersuut).
- Inissiisarfimmi tarnip pissusaanik ilisimasalimmit/tarnip pissusaanik katsorsaasartumit katsorsarneqarneq/oqaloqateqarneq.
- Peqataasunik naleqquttunik suleqateqarnermik ukkataqarneruneq, ilanngullugit misissuinerimi Dronning Ingridip Napparsimmavia kiisalu Allorfik atornerluinermik katsorsaaneq eqqarsaatigalugu, saaffigisanut attuumassutilimmik suliniutaagajuttoq.
- Iperagaanermut atatillugu oqartussaasunik attuumassutilinnut tunniussineq ataqatigiissaarinerlu pillugit suliniuteqarneruneq.

Kinguaassiutitigut pinerluuteqarsimasutut eqqartuunneqarsimasut tamarmik katsorsaanelu inissanut inissinneqarsinnaanaviannnginnerat eqqarsaatigissagaanni, Nuummi Pineqaatissinneqarsimasunut Inissiisarfinni ilisimasat amerliartuinnartut inissiisarfiiit sinnerinut siaruarlutillu atornerqarsinnaalissapput. Taamaammat Nuummi sulisut attuumassuteqartut inissiisarfinni allani nakkutillisoqarfinnilu ilitseruillutillu sulinerlut ilanngussisinnaanisat pillugit pilersaaruserlu toqassaaq.

INNERSUUSSUT 15: Kalaallit Nunaanni Pinerluttunik Isumaginnittut Katsorsaanermut attaveqaqatigiinnut ilanngunneqarnissaa

Suleqatigiissitamit innersuussutigineqarpoq Nuummi Pineqaatissinneqarsimasunut Inis-siisarfimmi tarnip pissusaanik ilisimasallit aammalu tarnip pissusaanik katsorsaasartut Danmarkimi Katsorsaanermut attaveqaqatigiinnut atassutilerneqassasut, kinguaassiutitigut atoqatigiinneq pillugu ilisimasanut attuumassutilinnut illuatungeqarluni sungiusarnerit pissarsiassallu eqqarsaatigalugit.

Inuit kinguaassiutitigut pinerluuteqarsimasutut eqqartuunneqarsimasut pineqaatissinneqarneranni katsorsaanermut atatillugu Kalaallit Nunaanni Pinerluttunik Isumaginnittuni tarnip pissusii pillugit ilisimasat annertusarneqarnissaasa ikorfartorneqarnissaa siunertarineqarpoq.

Suliniutip nassuiarnera

Inuit kinguaassiutitigut pinerluuteqarsimasutut eqqartuunneqarsimasut Nuummi Pinerluuteqarsimasunut Inis-siisarfimmiinneranni aalajangersimasumik naliliisoqareernerani tarnip pissusaanik ilisimasalimmik imaluunniit tarnip pissusaanik katsorsaasartumik oqaloqateqarnermik ullumikkut ingerlatsivigineqarsinnaapput.

Kalaallit Nunaanni tarnip pissusaanik ilisimasallit sulisut saaffiit siamasissut sullippaat saaffigisanullu immikkut ilinniagaqaratik peqqinnissaqarfimmilu siunnersorneqarlunilu siunersiuinissanut periarfissat killeqarlutik.

Inuit kinguaassiutitigut pinerluuteqarsimasutut eqqartuunneqarsimasunut Nuummi Pineqaatissinneqarsimasunut Inis-siisarfimmiittunut suliniutaasoq pitsanngorsarniarlugu tarnip pissusaanik ilisimasallit marluk tarnip pissusaanillu katsorsaasoq ataaseq Danmarkimi inis-siisarfimmi Katsorsaanermut attaveqatigiiffimmi atorfeqartunut atassuserneqassapput, suliatigut siunnersorneqarluni siunersiuinissat piginnaasallu ataavartumik qaffassartuarnissaat siunertarineqarlutik.

BOKS 6.2

Katsorsaanermut attaveqaqatigiit pillugit

Danmarkimi peqqinnissamut oqartussat pinerluttunillu isumaginnittut akornanni suleqatigiissutigalugu Katsorsaanermut attaveqatigiiffik 1997-imi pilersinneqarpoq. Attaveqaqatigiiffik massakkut Danmarkimi Pinerluttunik Isumaginnittunit, Rigshospitalimi Sexologisk klinikimit, Middelfartimi tarnikkut nappaatilinnut sullissivik Risskovimilu tarnimikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfimmit sinniisoqarput. Attaveqaqatigiiffimmi suliffeqarfiit arlalinnik sullissivimmik suleqatigiillutik sulipput inunnillu kinguaassiutitigut pinerluuteqarsimasutut eqqartuunneqarsimasunut atatillugu suliatigut suliniuteqarnertut tamakkiisumik akisussaallutik. Suliffeqarfiilli katsorsaanikkut ilisimatusarnikkullu nammineerluinnarlutik atuupput, tamannali pillugu katsorsaanermut attaveqaqatigiiffimmut ilisimatitsisarnissamut pisussaaffeqarlutik. Attaveqaqatigiiffik ataqatigiissarinermik aamma atorfeqarpoq taannalu Rigshospitalimi Sexologisk Klinikimiilluni. Ataqatigiissarinermik atorfik peqatigiiffinnit peqataasunit sisamaasunit marlunnik aqutsisoqatigiinnit ingerlanneqarpoq peqataasullu immikkoortuupput namminneerlutik ingerlasut.

INNERSUUSSUT 16. Inersimasunut meeqqanut inuusuttunullu 18-it inorlugit ukiulinnut kinguaassiutitigut kannguttaatsuliornermik pissusilersortartunut katsorsaанermik sullissivimmik pilersitsinissaq

Suleqatigiissitamit innersuussutigineqarpoq inersimasunut meeqqanut inuusuttunullu 18-it inorlugit ukiulinnut kinguaassiutitigut kannguttaatsuliornermik pissusilersortartunut katsorsaанermik sullissivimmik Pitsaaliuinnermut Isumaginninnermullu Aqutsisoqarfiup ataani pilersitsinissaq ikorfartorneqassasoq. Killiliisa pillugu periusissiamik atulersitsinerup ilaattut innersuussaavoq.

Katsorsaанermut sullissivimmi siunertarineqassaaq, meeqqanut inuusuttunullu kinguaassiutitigut siunissami atornerluinissat unitsillugillu pinaveersaartinnissaat. Kannguttaatsuliortunut sammititamik tamakkiisumik isigaluni suliniummik periusissamik inerisaaneq, ullumikkut kannguttaatsuliornerit unitsinniarlugit ikiorneqarnissaannik ukkataqartumik neqerooruteqangimmat. Kiisalu suliniutip pitsaassusaanik qulakkeerinninnermut suliasaqarfimmi ilisimasanik katersineq suliniutinillu allanik pisariaqarsinnaasunik inerisaaneq.

Suliniuummi pingaarnertut saaffigineqarput inersimasut eqqartuunneqarsimasut eqqartuunneqarsimangitsullu, meeqqanut inuusuttunullu 18-it ataallugit ukiulinnut kinguaassiutitigut kannguttaatsuliornermik pissusilersorsimasut. Suliniuummi aappaattut saaffigineqarput eqqugaasut, qanigisaasut, suliamik ilinniarsimasut allallu sunnerneqarsimasut attuumassusillit.

Suliniutip nassuiarnera

Siunnersuut *inersimasunut kannguttaatsuliorartunut sammititamik ikorfartuinermik katsorsaанermillu neqerooruteqartumik katsorsaанermut sullissivimmik pilersitsinissamik nassataqarpoq*, qitiusumik suliassanik makkuninnga isumaginnittussamik.

Misissuineq katsorsaанerlu. Katsorsaанermik neqeroorutip imarissavaa misissuineq, katsorsaaneq, ikorfartuinermik naleqquttumik pilersitsineq pisariaqarpallu eqqugaasumik, qanigisaanik allanillu naleqquttunik oqaloqateqarneq/attaveqaqatigiinneq. Nammineq piuumassutsimik neqeroorutaavoq siullermillu siunertarineqarpoq kannguttaatsuliorsimasutut eqqartuunneqarsimasut piukkunnarlutillu piuumassuseqartut, Pinerluttunik Sullissivimmit katsorsarneqarnissamut innersuunneqarsinnaanissaasa qulakkeernissaa, taamaalluni katsorsaaneq inissiisarfimmi aallartinneqarsimasinnaasoq katsorsaанermut sullissivimmit ingerlateqqinneqarsinnaassalluni. Taamaammat naatsorsuutigineqarpoq atuisut amerlanerpaartaat kannguttaatsuliorsimasutut eqqartuunneqarsimasuussasut. Tamassuma saniatigut innuttaasut toqqaannartumik saaffiginnissinnaassapput namminerlu piuumassutsiminnik atuisunit Tusaanngamit, meeqqanut ilaqutariinnullu sullissivinnit, kommunini sullissisunit, peqqinnissaqarfimmit allaniillu innersuunneqarsimasunit katsorsaанermut sullissivik siunissami tigusaqartalernissaa iluatsittumik ingerlanissaanut piumasaaqataavoq.

Inuiaqatigiinni inooqataaleqqinnissamut sungiusarneq. Oqartussaaffiit attuumassusillit suleqatigalugit iliuusissatut pilersaarusiortoqassaaq, katsorsaанerup naammassereernerani naammattumik malitseqartitsinissaq qulakkeerniarlugu ajornangippallu isumaginninnikkut aarlerinaataasinnaasunik pinngitsoortitsisoqarluni. Inuiaqatigiinni inooqataaleqqinnissamut sungiusarneq pisinnaavoq eqqugaasup atornerluisullu akornanni akunnermuliuttarnikkut, attaveqaqatigiinnik ataatsimiisitsinikkut, peqatigiit pingasut oqaloqatigiinnerisigut, ilaqutariit oqaloqatigiissinnerisigut il.il.

Misilittakkat atorlugit ilisimatusarneq. Suliniutip sunniutaanik ilisimasanik katersinermi sullissivik ikiuutaassaaq, Kalaallit Nunaanni kinguaassiutitigut pinerluutit qanoq takussutisartaqarnerannik ilaatigut atornerqartussanik. Katsorsaанermik sullissivimmik pilersitsinerup ilaattut Sexologisk Klinik, Psykiatrisk Center Københavnilu suleqatigiinnissamik isumaqatigiissusiortoqassaaq aallartisarnerullu nalaani ilinniartitaanermik, siunersuiuinermik siunnersuinermillu ikiuutissalluni.

